

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

## **Role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku**

Diplomová práce

Autor práce:	Bc. Khaliun Tsoodol
Studijní program:	Rehabilitace
Studijní obor:	Rehabilitační - psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph. D.
Datum odevzdání práce:	15. 8. 2013

## Abstrakt

Diplomová práce **Role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku** vymezuje základní pojmy a charakteristiky týkající se systému sociální péče v současné společnosti.

V teoretické části se věnuji historii sociální péče a jeho vývojem, dále se zabývám současnou situací sociální péče v Mongolsku. V další kapitole objasňuji problematiku sociální práce a role sociálních pracovníků.

S rozpadem Sovětského svazu v roce 1991 padl v Mongolsku komunistický režim a bylo přijato volné tržní hospodářství. Rychlé politické a ekonomické změny v průběhu posledního desetiletí způsobily mnoha rodinám chudobu, mnoho z nich ztratilo možnost pečovat o své děti. V důsledku toho hodně dětí opustilo své rodiny, mnoho jich je bez domova a přežívají na ulici nebo v institucionalizovaných dětských domovech.

V Mongolsku započala sociální práce své působení v roce 1997 v důsledku uznání potřeby profesionální intervence v oblasti naléhavých sociálních problémů způsobených sociální, politickou a ekonomickou transformací mongolské společnosti z komunistické na demokratickou, která proběhla v roce 1990. Demokratická změna položila pevné základy pro podporu sociální spravedlnosti, lidských práv, a rozvoj občanské společnosti v zemi. Sociální práce jako profesionální disciplína je v Mongolsku nová, takže dalším úkolem sociálních pracovníků je představit a popularizovat roli sociální práce. Ještě důležitější je usilování o rozvoj národní identity sociálního pracovníka.

S ohledem na novost profesionálního a institucionálního rozvoje je potřebné rozvíjet programy určené na podporu místních, národních a regionálních potřeb a priorit, podporovat profesionální rozvoj a praxe založené na učení, a vytvářet vzdělávací zdroje.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku. Součástí výzkumné části práce je analýza polořízených rozhovorů s vedoucími sociálními pracovníky, předpokládaný počet respondentů: 5 osob.

K nastínění daného tématu jsem využila dotazování a techniku polostrukturovaného interview s vedoucími sociálními pracovníky. V rámci kvalitativního výzkumu byly uskutečněny celkem čtyři rozhovory se sociálními pracovníky, přičemž každý z nich pracuje v jiné oblasti města. Pátý rozhovor jsem vedla

s profesorkou na katedře sociální práce na univerzitě v Ulánbátaru. Data získaná prostřednictvím interview jsem zpracovala pomocí otevřeného kódování.

Cílem mé diplomové práce je seznámit čtenáře s problematikou sociální péče v hlavním městě Ulánbátaru. Dílčím cílem diplomové práce je identifikovat, konkrétně popsat a analyzovat aktuální postavení sociálních pracovníků.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že v Mongolsku není jasně definovaný systém sociální práce a zákon o sociálních službách, který by definoval přesnou roli sociálních pracovníků.

V oblasti nejvyššího vzdělání všichni informanti, kromě profesorky, která měla doktorský titul, měli dokončené bakalářské vzdělání, a to z toho důvodu, že v Mongolsku neexistuje dálkové studium, které umožňuje sociálním pracovníkům se dál vzdělávat při práci. Věkově starší informanti pracují ve svém oboru déle než ti mladší a zájem studentů studovat obor sociální práce se stále zvětšuje.

Mezi každodenní práci sociálních pracovníků patří vyřizování papírů, doprovod a asistence, někdy musí dělat práci, která neodpovídá činnosti sociálního pracovníka. Zároveň pracovníci uváděli, že mohou dostat úkol, který vykonávat nechťejí, ovšem organizace jim může dát výpověď nebo peněžní pokutu. Nejasná role sociálního pracovníka je velkou překážkou v práci v současné společnosti.

Rostoucí počet chudých lidí, kteří od sociálních pracovníků potřebují pomoc, je stále větší. Avšak chybí kvalifikovaní lidé a profesionální přístup ke klientům.

Pro všechny účastníky výzkumu je prací sociálního pracovníka pomáhat lidem, sociální pracovník musí být komunikativní a musí umět jednat s lidmi důstojně.

Kompetence a postavení sociálního pracovníka je třeba zlepšovat a je nutné vytvořit podmínky pro podporu osobního a profesního růstu.

V dnešní společnosti Mongolskaje role sociálního pracovníka velmi rozmanitá. Problematikou sociální práce je, že mongolská vláda se soustředí spíše na peněžitou pomoc, ale nebere zřetel na sociální práci v podobě přímé intervence k občanům.

Přínosem této práce je přispět k pochopení celkové situace sociálních pracovníků a překážek, které brání jejich dalšímu rozvoji. Výsledky získané výzkumem by rovněž mohly přispět k pochopení sociální práce obecně.

### **Klíčová slova:**

historie sociální péče, sociální práce, role a postavení sociálních pracovníků, vzdělání.

## **Abstract**

The Diploma thesis deals with the role and status of social workers in the social welfare system in Mongolia defines the basic concepts and characteristics of a social system care in contemporary society.

The theoretical part is devoted to the history of social work in Mongolia and its development, as well as deal with the current situation of social care in Mongolia. The next chapter explains the problems of social work and the role of social workers.

With the collapse of the Soviet Union in 1991, fell in Mongolia communist regime and adopted a free market economy. Rapid political and economic changes over the last decade has caused many families poverty, many of them have lost the opportunity to care for their children. As a result, many children left their families, many are homeless and live on the streets or in institutionalized orphanages.

In Mongolia, social work began its operations in 1997 as a result of the recognition of the needs of professional intervention in urgent social problems caused by social, political and economic transformation from a communist Mongolian society to a democratic, which took place in 1990. Democratic change has laid a solid foundation for the promotion of social justice, human rights and civil society development in the country. Social work as a professional discipline in Mongolia is new, so the next challenge for social workers is to introduce and popularize the role of social work. Even more important is the pursuit of the development of the national identity of the social worker. Given the novelty of professional and institutional development is needed to develop programs designed to support local, national and regional needs and priorities, to promote professional development and practice-based learning, and create educational resources.

The main objective of this thesis is to describe the role and status of social workers in the social welfare system in Mongolia. The research part is the analysis semi-structured interviews with senior social workers, the estimated number of respondents: 5 people.

The qualitative research was conducted four interviews with social workers, each of them working in different areas of the city. The fifth interview I had with a professor in the Department of Social Work at the University of UlanBator. Data obtained through interviews I compiled using open coding.

The aim of this thesis is to introduce the issue of social care in the capital UlanBator. The operational objective of the thesis is to identify specifically describe and analyze the current status of social workers.

The research showed that in Mongolia is not clearly defined system of Social Work and Social Services Act, which would define the exact role of social workers.

At the highest level of education all informants, except professor who had a doctoral degree, had completed a bachelor's degree, and for this reason, that in Mongolia there is no distance learning, which allows social workers to further educate while working. Older informants working in their field longer than the younger and interested of students to study social work is growing.

Among the daily work of social workers are handling securities, escort and assistance, sometimes having to do work that does not require the work of a social worker. It also stated that they usually arrive to perform the task, what was ordered from the organization, if they do not want to do this job, they may give notice organization or monetary fine. Unclear role of social workers is a major obstacle at work in contemporary society.

A growing number of poor people need help from social workers, there is an increasing lack of skilled people and a professional approach to clients.

For all participants of the research is the work of a social worker to help people, the social worker must be communicative and be able to treat people with dignity. Competence and status of social workers should be improved, it is necessary to create conditions for personal and professional growth.

In today's society in Mongolia role of the social worker is varied. The issue of social work is that the Mongolian government is focusing more on cash assistance, but does not take account of social work in the form of direct intervention to the citizens.

The opportunity to study abroad is expensive, costs associated with the study must cover themselves.

The contribution of this work is to contribute to the understanding of the overall situation of social workers and obstacles to their further development. Our results obtained could also contribute to the understanding of social work in general.

**Key words:**

history, social care, social work, role and status of social workers, education

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 8. 2013

.....

Khaliun Tsoodol

**Poděkování:**

Děkuji vedoucí mé diplomové práce paní doc. PhDr. Adéle Mojžíšové, Ph.D, za věnovaný čas, cenné rady a za odborné vedení při psaní této práce. Další poděkování patří sociálním pracovníkům, kteří poskytli důležité informace při položených interview. A v neposlední řadě i své rodině a mému příteli za jejich pochopení, podporu a pomoc.

**Obsah:**

<b>Úvod .....</b>	<b>11</b>
<b>1. Současný stav .....</b>	<b>13</b>
1.1 Historie systému sociální péče v Mongolsku .....	14
1.1.1 Historie před rokem 1990 .....	15
1.1.2 Historie po roce 1990 .....	15
1.1.3 Současný systém péče v Mongolsku .....	18
<b>1.2 Problematika systému sociální péče.....</b>	<b>20</b>
1.2.1 Řešení otázek nezaměstnanosti a souvisejících problémů.....	20
1.2.2 Řešení sociálních problémů s pojištěním.....	21
1.2.3 Sociální pojištění.....	22
1.2.4 Posilování institucionální kapacity .....	22
1.2.5 Národní akční plan .....	23
1.2.6 Vnější zahraniční pomoc.....	25
1.2.7 Problematika s neregistrované občany.....	25
<b>1.3 Sociální náklady a ekonomická transformace v Mongolsku .....</b>	<b>26</b>
1.3.1 Chudoba .....	26
1.3.2 Nezaměstnanost .....	27
1.3.3 Gender.....	27
1.3.4 Negativní dopad na oboby se zdravotním postížením .....	27
1.3.5 Dopad migrace z venkovských do městských části.....	28
1.3.6 Oblast sociálního zabezpečení v Mongolsku.....	28
1.3.7 Sociální pomoc.....	29
1.3.8 Služby zaměstnanosti a bezpečnosti pracovníků .....	29
<b>1.4 Sociální práce v Mongolsku .....</b>	<b>30</b>
1.4.1 Vymezení pojmu sociální práce.....	30
1.4.2 Vnímaní sociální práce v současné době .....	32
1.4.3 Role a postavení sociálního pracovníka v Mongolsku .....	34
1.4.4 Odborné znalosti a kompetence sociálního pracovníka.....	37
<b>2. Cíl práce a výzkumné otázky .....</b>	<b>38</b>
2.1 Cíl práce.....	38
2.2 Cíl práce a výzkumné otázky .....	38
<b>3. Metodika .....</b>	<b>39</b>
3.1 Metody práce .....	39



3.2	Charakteristika výzkumného souboru .....	40
3.2	Realizace výzkumu.....	41
<b>4.</b>	<b>Výsledky a jejich interpretace.....</b>	<b>43</b>
4.1	Zpracování interview .....	43
4.2	Výsledky otevřeného kódování .....	44
4.3	SWOT analýza postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku.....	51
<b>5.</b>	<b>Diskuze .....</b>	<b>53</b>
<b>6.</b>	<b>Závěr.....</b>	<b>64</b>
<b>7.</b>	<b>Seznam použitých zdrojů.....</b>	<b>66</b>
<b>8.</b>	<b>Seznam příloh .....</b>	<b>70</b>

**Seznam použitých zkratk:**

atd. – a tak dále

např. – například

MPVSP – Ministerstvo populačního vývoje a sociální péče

MP – Ministerstvo práce

HDP – hrubý domácí produkt

IASP – Inspekční agentura sociální péče

## **Úvod**

Téma práce jsem si vybrala z několika důvodů. Jedním z nich je, že jsem občanem Mongolska. V této zemi jsem vyrůstala a proto mě toto téma velice zajímá. Zároveň považuji za důležité vytvořit určitý přehled o postavení sociálních pracovníků a jejich kompetencí v současné době. Diplomová práce je koncipována tak, aby byl podrobně popsán systém sociální péče a problematika práce sociálních pracovníků.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku.

Dílním cílem je studium literárních pramenů zaměřených na sociální péči, dále získat relevantní informace z oborového prostředí v oblasti sociální práce. Analyzovat současný stav v systému sociální péče a monitorovat znalosti, kompetence sociálních pracovníků a možnosti jejich intervencí v kontextu zahraničního vzdělávání mongolských studentů.

Cílem mé diplomové práce je seznámit čtenáře o problematice sociální péče, identifikovat, konkrétně popsat aktuální postavení sociálních pracovníků v hlavním městě Ulánbátar.

K nastínění daného tématu jsem využila dotazování a techniku polořízeného interview s vedoucími sociálními pracovníky. V rámci kvalitativního výzkumu byly uskutečněny celkem čtyři rozhovory se sociálními pracovníky, přičemž každý z nich pracuje v jiné oblasti města. Pátý rozhovor jsem vedla s profesorkou, která pracuje na katedře sociální práce v Ulánbátaru.

Diplomová práce poukazuje na problematické postavení sociálního pracovníka. Zároveň slouží jako výzva k diskusi nad dilematickými situacemi. Tyto situace by neměly vyvolávat pochybnosti o smyslu poskytování služeb sociální práce, ba naopak by se ideálně měly stát prostorem k prohlubování znalostí a kompetencí sociálních pracovníků a být příležitostí a motivací k jejich dalšímu vzdělávání.

Diplomová práce je rozdělena do tří provázaných částí. V první kapitole je stručně popsána historie sociální péče v Mongolsku, pokusila jsem najít její důležité mezníky popisující způsoby řešení sociálních otázek v dané společnosti a jejich význam pro vývoj systému sociální péče v Mongolsku.

Záměrem je dostatečně přiblížit sociální práci v Mongolsku, vystihnout náročnost vzájemné spolupráce pracovníka s klientem a popsat nároky kladené na pracovníky, jež z této spolupráce vyplývají. V druhé části jsem přiblížila fungování sociální péče v současném moderním státě.

Věřím, že tato práce přispěje k vytvoření uceleného přehledu o sociální práci v Mongolsku.

## **1. Současný stav**

Mongolsko se nachází ve střední Asii - na severu hraničí s Ruskem a na jihu s Čínskou lidovou republikou. Země zaujímá plochu 1 564 100 km<sup>2</sup> a má přes 2,7 milionu obyvatel - je státem s nejnižší hustotou zalidnění na světě (Lassier, 2007).

Velkou část Mongolska pokrývají stepi s drsným podnebím, hlavním zdrojem obživy je zde kočovné pastevectví. Hlavním městem je Ulánbátar, jehož 844 tis. obyvatel představuje jednu třetinu populace země. Dalšími městy jsou například Erdenet, Darchan a Čojbalsan (Blunden, 2008).

Na území Mongolska se rozkládá tzv. Vnitřní Mongolsko - tato autonomní oblast je součástí Čínské lidové republiky. Od severu k jihu je země rozdělena do 4 hlavních oblastí, které se liší přírodními a geografickými rysy - Khangai a Khentii, hory Altaje. Dále je Mongolsko rozděleno do šesti přírodních oblastí - vysoké horské pásmo, zóna tajgy, zóna lesostepí, zóna stepí, pouštní stepní zóna a pouštní oblast (Blunden, 2008).

V roce 1924 byla za podpory Sovětského svazu vytvořena Mongolská lidová republika, která zůstala pod vlivem SSSR po dalších 70. let. V roce 1928 se do čela státu postavil Chorlogín Čojbalsan a začal přetvářet Mongolsko po vzoru Sovětského svazu. Došlo k násilné kolektivizaci, zavírání a bourání buddhistických chrámů a mnoho lidí (především mnichů) se stalo obětí hledání domnělých nepřátel státu. Během stalinistických čistek přišlo o život více než 30 000 lidí. Po založení komunistického režimu v roce 1924 získalo Mongolsko značnou hospodářskou pomoc od Sovětského svazu. Mongolsko pokračovalo ve stopách Sovětského svazu až do roku 1990. V tomto roce vypukly prodemokratické protesty a hladové stávky (Nyamdavaa, 2003).

S rozpadem Sovětského svazu v roce 1991 padl v Mongolsku komunistický režim a bylo přijato volné tržní hospodářství. Rychlé politické a ekonomické změny v průběhu posledního desetiletí způsobily mnoha rodinám chudobu, mnoho z nich ztratilo možnost pečovat o své děti. V důsledku toho mnoho dětí opustilo své rodiny, mnoho je jich bez domova a přežívají na ulici nebo v institucionalizovaných dětských domovech (Oyunkhand, 2006).

Reakcí na vznik mongolské ústavy došlo ke změně a byly povoleny pluralitní volby. Komunistická Mongolská lidová revoluční strana vyhrála většinu volených funkcí, svobodu slova a náboženství. V roce 1996 byla Mongolská lidová strana

porážena mongolskou Demokratickou koalicí, což vedlo v Mongolsku k ukončení vlády komunistického režimu, která zde trvala 75 let (Nyamdavaa, 2003).

Cesta k demokracii byla napadena korupcí, ekonomickou krizí a politickým hnutím. V červenci 2008 s sebou politické výbory přinesly naději na společnou dohodu (Nyamdavaa, 2003).

Bakalářské vzdělávání sociálních pracovníků v Mongolsku je poměrně novou záležitostí - začalo v 90. letech 20. století. Současný stav je takový, že např. v Ulánbátaru má každý okres svého sociálního pracovníka. Dříve se sociální pracovníci vzdělávali ve specializovaných kurzech s maturitou, ale v dnešní době existuje mnoho vysokých škol připravujících sociální pracovníky na úrovni bakalářského a magisterského studia. Mongolsko je jednou z prioritních zemí české zahraniční rozvojové spolupráce. České projekty se zde zaměřují na pět oblastí: ekonomický rozvoj, životní prostředí, zemědělství, sociální otázky a snižování a prevenci obchodu s lidmi (Khandmaa, 2013).

## **1.1 Historie systému sociální péče v Mongolsku**

Vytvoření a rozvoj zdravotní péče, která je založena na západní medicíně, je v Mongolsku rozdělena do tří hlavních fází:

- 1921 – 1940 - založení prvního moderního systému zdravotní péče v Mongolské lidové republice
- 1941 – 1990 - zdravotní péče v letech socialistického režimu
- 1991 – současnost - roky, ve kterých byl systém zdravotní péče v přechodu od socialistického k tržnímu hospodářství (Nyamdavaa, 2004).

Před rokem 1920 neměli Mongolové žádné zdravotní služby kromě těch, které poskytovali mniši. Léčili se pomocí bylinných přípravků a modliteb za uzdravení. Osobní hygiena byla velmi špatná, díky tomu se zde začali vyskytovat nemoci, jako je tuberkulóza a syfilis. Jejich rychlé šíření způsobilo pokles počtu obyvatel (Nyamdavaa, 2004).

Během období socialismu sovětský lékař představil moderní, západní lékařskou medicínu. První fakultní nemocnice byly postaveny v Ulánbátaru. Hospodářský rozvoj rychle industrializace také přispěla ke zvýšení sociální mobility (Nyamdavaa, 2004).

### **1.1.1 Historie před rokem 1990**

První ústava Mongolské lidové republiky, jež byla ratifikována v roce 1924, stanovila, že zdravotnické služby by měly být poskytovány zdarma, což bylo v té době neuvěřitelně prozíravé rozhodnutí (Batkishig, Ulziikhutag, 2011).

V důsledku obrovského úsilí při přípravě vnitrostátních zdravotnických služeb, zdravotnických pracovníků a personálu orientovaného na západní medicínu, byla zdravotnická zařízení na různé úrovni (lišila se ve venkovských a centrálních oblastech). V roce 1940 bylo ve venkovských oblastech 12 národních lékařů, 159 praktikantů medicíny, 38 zdravotníků, 269 zdravotních sester a 159 ordinací. Kromě toho také v Mongolsku začala příprava národních zdravotnických pracovníků, což ohlašovalo novou éru pro zdravotnictví (Bolormaa, 2004).

Podle plánovaného hospodářství v Mongolsku před rokem 1990 byly sociální oblasti (školství, zdravotnictví a sociální ochrany) financovány státem. Asi 40 % vládních výdajů bylo věnováno na rozvoj zdraví a vzdělávání. Další sociální služby byly rozšířené a přístupné, protože byly poskytovány jednotlivými vládními podniky (Bolormaa, 2004).

Přístup k zaměstnání byl téměř všeobecně zaručen, nebyla zde v podstatě žádná nezaměstnanost. Všechny sektory společnosti byly zahrnuty do důchodového systému a stát měl také komplexní řadu výhod pro rodiny, děti a zranitelné skupiny (Bolormaa, 2004).

### **1.1.2 Historie po roce 1990**

Po pádu komunistického režimu v roce 1990 se v Mongolsku začal rozpadat centrálně řízený a Sovětským svazem dotovaný systém sociálního zabezpečení, jenž byl založen na kombinaci spotřebitelských dotací, univerzálních dávek podporovaných ze státního rozpočtu a jednotné státní mzdy.

V počátečních letech se transformace Mongolska od centrálně plánovaného k tržně orientovanému hospodářství ukázala jako obtížná (Bayaraa, Mergenbayar, 2006).

S ukončením sovětské pomoci, která představovala asi 30 % hrubého domácího produktu (HDP), a ukončením obchodních smluv se členy Rady vzájemně hospodářské

pomoci, hospodářský růst prudce klesal. Ekonomická restrukturalizace a privatizace vedly k výraznému ústupu zaměstnanců veřejných sektorů, nesmyslné uzavření mnoha podniků vedlo k prudkému nárůstu nezaměstnanosti a chudoby. Všechny sektory společnosti byly zahrnuty do důchodového systému. Přejít vlády negativně ovlivnil schopnost vlády financovat a poskytovat základní sociální služby. Sociální výdaje vyjádřené jako procento HDP během let transformace výrazně poklesly. Hlavní škrty musely být provedeny ve vládních výdajích na zdravotnické služby. V důsledku toho se dodávka preventivních a léčebných zdravotnických služeb, které byly na základě centralizovaného modelu silně závislé na velkých infuzích státních fondů, stala rychle nedostupná (Bayaraa, Mergenbayar, 2006).

Důsledky přechodu vytvořily v oblasti zdravotnictví jedinečné a specifické problémy. Schopnost vlády poskytovat sociální služby, které byly nezbytné pro zmírnění sociálních dopadů v důsledku prudkého hospodářského šoku, byla velmi obtížná. Sociální systém péče, který pokrývá starobní důchody, invalidní a pozůstalostní důchody, náhrady pracovních úrazů, nezaměstnanost, peněžní pomoc v mateřství a sociální pojištění, nebyl udržitelný (MPSVP, 2011).

Důvodem byla transformace centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. V souvislosti se zákoníkem sovětské pomoci musely být provedeny drastické škrty ve vládních dotacích a sociálním programu. Veřejné výdaje na sociální služby, na něž bylo v roce 1991 vydáno asi 5,6 % z HDP, v roce 1993 prudce poklesly zhruba na 2,9 % (MPSVP, 2011).

Během období socialismu byly v městských oblastech zakládány samostatné polikliniky, s nimiž souvisela i primární zdravotní péče. Tyto polikliniky byly určeny jak pro děti, tak pro dospělé. Každá poliklinika měla lékaře odpovědného za zdraví a preventivní lékařskou péči v dané oblasti. Ve venkovských oblastech byly polikliniky spojeny s konkrétní nemocnicí (Oyunkhand, 2006).

Systém zdravotní péče v Mongolsku fungoval na základě modelu semashko, ve kterém byl stát odpovědný za financování a poskytování zdravotní péče. Všichni občané měli nárok na bezplatnou zdravotní péči. Tento systém zdůrazňoval poskytování zdravotní péče prostřednictvím nemocnic, což vedlo k neefektivnímu poskytování obecně zastaralé a málo kvalitní péče. Tyto faktory následně přispěly k reformě ve



zdravotnictví. Vzhledem k velikosti země, dlouhým vzdálenostem a nízkému počtu obyvatel nebyl semashko udržitelným modelem (Khandmaa, 2013).

V polovině 90. let zahájila vláda s podporou rozvojových partnerů reformy ve zdravotnictví, které byly zaměřeny především na přesunutí důrazu zdravotní péče z nemocniční péče na péči ambulantní (Amarkhuu, 2010).

Rozpad systému školství po roce 1992 v Mongolsku znamenal následnou absenci kvalifikovaných pracovních sil mimo jiné i ve zdravotnictví a s ní spojený celkový úpadek mongolského zdravotnictví (Nyamdavaa, 2003).

V roce 1995 mongolská vláda začala zdravotnický systém reformovat. Bylo zavedeno zdravotní pojištění, situaci ve městech výrazně zlepšila decentralizace služeb a zavedení soukromých praktických lékařů (Monkhzul, 2009).

Zásadní problém zdravotnictví v Mongolsku je v poskytování zdravotní péče lidem žijícím nomádkým životem na venkově. Z celkových necelých 3 milionů obyvatel žije polovina v hlavním městě Ulánbátaru a zbytek je rozšířen do stepních, pouštních a horských oblastí. I přes tuto velkou rozlohu je v současné době základní zdravotní péče relativně dostupná i ve venkovských oblastech. Lidé z těchto oblastí však nemají přístup k odborným lékařům, moderním diagnostickým přístrojům a ani k potřebné péči v případě potřeby akutní pomoci (Amarhuu, 2010).

I přesto, že Mongolsko od pádu komunistického režimu prochází rychlými ekonomickými změnami, třetina obyvatel zde stále žije pod hranicí chudoby (Oyuterdene, Baigalmaa, 2010).

Pro zlepšení životní úrovně byl vypracován plán Národní strategie 2021, který identifikoval lepší přístup a kvalitu zdravotní péče (tato strategie je zacílená zejména na matky a děti). Vláda se domnívá, že zlepšení kvality systému zdravotní péče, zajištění snazšího přístupu k primární péči a zároveň zvýšení její kvality a celková reforma zdravotní péče přispějí ke snižování chudoby, urychlení hospodářského růstu a snížení rozdílu v procesu rozvoje, a to zejména mezi venkovskými a městskými oblastmi (Bazar, 2011).

Vláda založila nové sociální zabezpečení systému, které obsahuje sociální služby a sociální výpomoc na ochranu minimální životní úrovně chudých a zranitelných, služby zaměstnanosti, sociální pojištění na podporu pracujících lidí před rizikem padnutí do chudoby (Bazar, 2011).

Hlavním orgánem tohoto odvětví je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). Systém je dále strukturován na specializované orgány, které jsou odpovědné

za intervence v konkrétních oblastech sociálního systému (např. systém sociální péče má za úkol poskytování sociálních služeb a dávky sociální pomoci; národní centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením, centrální regulační úřad je primárním orgánem odpovědným za poskytované služby zaměstnanosti pro nezaměstnané) (MPSVP, 2013).

### **1.1.3 Současný systém péče v Mongolsku**

V návaznosti po přechodu od komunismu k demokracii byla vláda konfrontována s rostoucí chudobou a ekonomickou nejistotou. Systém sociální ochrany byl založen na univerzálním přístupu k řadě velkoryse financovaných programů. Tváří v tvář s rostoucí potřebou sociální pomoci a poklesem dostupnosti zdrojů musela vláda zahájit kroky ke zlepšení systému sociální péče z poskytování všeobecného přístupu k cílené pomoci (Nyamdavaa, 2003).

Pro tyto účely vytvořila vláda nový systém sociálního zabezpečení, který obsahuje informace týkající se sociálních služeb a sociální výpomoci na ochranu minimálního životního standardu pro chudé a zranitelné, služeb týkajících se zaměstnanosti (včetně informačních a poradenských služeb - tvorba pracovních míst nebo organizace školení pro nezaměstnané a sociální pojištění jako prevence pro podporu pracujících lidí před pádem do chudoby) (Nyamdavaa, 2003).

V Mongolsku však působí málo pracovníků vyškolených v oblasti moderní sociální péče. Pomalý pokrok v sociální oblasti byl spojen se slabou institucionální kapacitou na provádění politických reforem a zároveň se zpožděním ve vývoji sociálního zabezpečovacího plánu. Toto zpoždění bylo částečně zapříčiněno neuspokojivým prováděním poradenských služeb. (Monkhzul, 2009).

Další faktory ovlivňující provádění služeb zahrnují potřebu lepší koordinace mezi ministerstvy financí, hospodářství, školství a kultury. Klíčovým problémem byl nedostatek politické vůle k provádění reformy zaměřené na cílenou sociální pomoc pro nejzranitelnější skupiny Mongolska (Monkhzul, 2009).

Mongolsko se muselo vypořádat s mnoha problémy a výzvami v oblasti rozvoje zdravotního a sociálního systému. Vzhledem k těmto okolnostem není práce odborníků v systému sociální péče jasně definována ani regulována a nemá žádné tradice, politici

nejdou přesvědčeni o důležitosti rozvoje tohoto odvětví a nezbytnosti upevňování postavení sociálního pracovníka pro zlepšení společnosti (Monkhzul, 2009).

Hlavním důvodem tohoto stavu je, že současná ekonomická situace země a obavy z ještě většího oslabení pozice sociálního pracovníka značně brzdí možnost rozvoje tohoto odvětví (Khatanbaatar, 2011).

Mongolská vláda provedla rozsáhlé reformy směřující ke stabilizaci rozpočtu systému zdravotní péče, ke zlepšení zdraví populace a přesunutí zdrojů na nákladově více efektivní zdravotní péči. Přes toto značné úsilí a některé významné úspěchy zůstává řada problémů, které je nutné řešit. Problémy jsou podloženy nerovností ve zdravotním stavu a přístupu ke zdravotnickým službám, v rámci populací v různých zeměpisných oblastech a mezi různými příjmovými skupinami. V některých oblastech přetrvává vysoká úmrtnost matek a dětí v důsledku porodních komplikací, i když se tento stav nedávno zlepšil, zvýšení výskytu infekčních nemocí souvisejících s chudobou, jako je tuberkulóza, hepatitida a nepochybných nemocí (kardiovaskulární choroby, rakovina) způsobené nevhodným životním stylem (Khatanbaatar, 2011).

## **1.2 Problematika systému sociální péče v Mongolsku**

Vedoucí organizací pro sektor práce je Ministerstvo práce (MP). Pod MP jsou specializované orgány, které odpovídají za provádění a regulaci sociálního pojištění, sociální asistence a intervence na trhu práce. Ústřední regulační úřad pro nezaměstnané, které je hlavní agenturou odpovědnou za poskytování služeb nezaměstnaným, které

slouží jako hlavní kontaktní centrum pro nezaměstnané při hledání zaměstnání (MP, 2013).

Strategie sociální ochrany se skládá ze souboru politických programů zaměřených na snížení chudoby a zranitelnosti tím, že snižuje vystavení lidí rizikům a zároveň posiluje jejich schopnost ochrany před nejrůznějšími riziky, mezi něž řadíme např. i ztrátu příjmů. Sociální programy ochrany jsou postaveny především na zmírnění dopadu neočekávaných událostí nebo pomoci lidem s vyrovnáním se s rizikem, které jim hrozí (Oyunkhand, 2006).

Vedoucí organizací pro sociální sektor je Ministerstvo populačního vývoje a sociální péče dále jen MPVSP. Tato opatření zahrnují vládní agentury pro sociální péči, které jsou odpovědné za poskytování služby sociálního zabezpečení a sociální pomoc. Národní centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením, které zajišťuje obnovu a školení osob se zdravotním postižením (MPVSP, 2013).

Mnoho starších lidí a dětí, kteří se dostali do obtížné situace, je závislých na institucionální péči poskytované prostřednictvím sítě domovů důchodců a přístřešků sociální péče. Mongolsko spoléhá na tyto centralizované instituce. Jelikož je však jejich provoz velmi nákladný, omezuje se tím tak rozsah služeb a mnohé z nich nejsou poskytovány. Mnohé z těchto institucí se nacházejí v horším stavu, ale možnost státu je inovovat a zkvalitnit je omezen nedostatkem finančních prostředků (Oyunkhand, 2006).

### **1.2.1 Řešení otázky nezaměstnanosti a souvisejících problémů**

Z velké části chudých rodin a nezaměstnaných lidí chybí základní gramotnost a početní dovednosti. Nezaměstnaní, kteří jsou registrovaní na ústředním regulačním úřadu pro nezaměstnané, mají nárok na dotaci na odborné vzdělávání, ale tato částka je na pokrytí skutečných vzdělávacích poplatků nedostatečná (Bolormaa, 2004).

Vzdělávání dospělých a vzdělávací programy jsou také omezené a jsou nabízeny především v hlavních populačních centrech. Zaměstnanost vzniklá na základě těchto školení je v posledních letech kvůli nízkým investicím také omezena. V důsledku nízkých investic je využíváno i zastaralé vybavení, zařízení či materiály, které vyžadují zásadní revizi (Bolormaa, 2004).

### **1.2.2 Řešení sociálních problémů s pojištěním.**

System sociálního pojištění je navržen tak, aby mohl pomoci zmírnit rizika spojená s nemocemi, invaliditou, pracovními úrazy a místo nezaměstnaností (Enkhtuya, 2007).

System sociálního pojištění, který byl v Mongolsku zaveden v roce 2007 je nedostatečný, protože zde existují značná rozpočtová omezení a zároveň je snadné vyhnout se povinnému sociálnímu pojištění. Významný počet zaměstnavatelů soukromého sektoru, stále větší počet pracovníků v neformálním sektoru a osoby samostatně výdělečně činné (včetně pastevců) se nevejdou do programu sociálního pojištění. Mezi osoby samostatně výdělečně činné spadá přibližně 350 000 pastevců (čísla se dle různých zdrojů liší). Jen malé procento (odhadem 4%) neformálních pracovníků a pastevců je způsobilé k účasti na stávajících programech pojištění na základě dobrovolnosti (Daatgal, 2013).

Po provedení daňové reformy v Mongolsku v roce 2007 dosahuje pouze 21 % k HDP. Nízká je především rovná 10 % sazba daně z příjmu fyzických osob a 10 % DPH. Rovněž povinné pojistné je nižší než v evropských zemích a základní sazba daně pro firmy (Daatgal, 2013).

V Mongolsku je stanovena rovná 10 % sazba daně z příjmu fyzických osob. Zaměstnanec odvádí v souhrnné výši na povinném pojistném 10 % ze svého příjmu (důchodové pojištění 7 %, zdravotní pojištění 2 % a ostatní povinné pojistné 1 %). Zaměstnavatel odvádí za svého zaměstnance 11 % až 13 % (důchodové pojištění 7 %, zdravotní pojištění 2 % a ostatní povinné pojistné 1 % – 3 %) (Daatgal, 2013).

### **1.2.3 Sociální pojištění.**

Sociální pojištění hraje důležitou roli v oblasti sociální péče: pomáhá zmírnit rizika spojená s nezaměstnaností, nemocemi, zdravotním postižením, pracovními úrazy a další projevy stáří. Dnes používaný pay-as-you-go systém je ve skutečnosti takový systém, jenž stanoví zřízení penzijního fondu prostřednictvím příspěvků placených pojištěnců a jejich zaměstnavatelů, které mají být použity na výplatu starobních důchodů důchodcům (Daatgal, 2013).

Řada právních předpisů definuje ustanovení týkající se nejen sociálního pojištění v Mongolsku, ale i výhod a práv nezaměstnaných. Těmito ustanoveními se řídí způsobilost pro vyplácení dávek v nezaměstnanosti (Daatgal, 2013).

Dále je zde definován zákon o dávkách poskytovaných fondem sociálního pojištění zabývající se pracovními úrazy a nemocemi z povolání, který rovněž upravuje otázky týkající se důchodů a dávek. Další zákon, a to zákon o sociálním pojištění, definuje jednotlivé části sociálního pojištění a jejich činnost, financování a služby (Legalinfo, 2013).

Generální agentura sociálního pojištění, která byla založena v roce 1994, je vedoucí agenturou zodpovědnou za sociální pojištění. Zpočátku bylo zdravotní pojištění povinností ministerstva zdravotnictví, ale v roce 1995 došlo k jeho sloučení se správou systému sociálního pojištění. Generální agentura sociálního pojištění spravuje pět pojistných fondů včetně důchodů, dávek, zdravotnictví, zaměstnanosti, zranění a nemoci z povolání nezaměstnanosti. Finanční prostředky jsou částečně zajišťovány prostřednictvím pojistného a státních dotací. V roce 2000 se na 92% zaměstnaných vztahovalo povinné sociální pojištění. Zatímco povinní přispěvatelé a zaměstnavatelé odvádí 29 % ze svých platů (10% a 19% - v tomto pořadí), dobrovolní přispěvatelé věnují pouze 11,5% ze svých platů. Na 22% procent pastevců a dalších osob samostatně výdělečně činných se vztahuje sociální pojištění prostřednictvím dobrovolných příspěvků (Daatgal, 2013).

#### **1.2.4 Posilování institucionální kapacity.**

Dodávky a správa sociálních služeb týkající se zaměstnanosti a sociálních dávek v tak řídké osídleném státě, jako je Mongolsko, jsou nákladné z hlediska lidských a finančních zdrojů (MPVSP, 2013).

Což naznačuje potřebu rozvíjení vhodnější a nákladově efektivnější struktury pro poskytování služeb zejména na místní úrovni. Institucionální kapacity jednotlivých agentur v oblasti sociálního zabezpečení je třeba rozvíjet v souladu s novými mechanismy poskytování služeb pro zvýšení účinnosti a zlepšení služeb sociálního zabezpečení. (MPVSP, 2013).

Role a odpovědnost různých agentur by měla být jasně definována tak, aby bylo omezeno zdvojení a překrývání dávek zajišťujících základní životní podmínky.

Koordinaci a vazby napříč ministerstvy a agenturami podílejícími se v sociálním sektoru je také třeba posílit (MPVSP, 2013).

Občané, kteří nemají trvalé bydliště, tvoří podstatnou část chudých. Nejsou právně způsobilí pro využívání sociálních služeb, jako je zdravotní péče, vzdělání nebo cílené dávky pro zdravotně postižené a nezaměstnané, ale minimální forma pomoci jim v současné době poskytována organizací občanské společnosti (Batkhisig, Ulziikhutag, 2011).

Řada opatření na pomoc této skupině obyvatel byla přijata v roce 2008. Mezi tato opatření patří i jmenování sociálních pracovníků do městských úřadů místní správy, kde se mají starat o poskytování informací týkajících registrací obyvatel a rovněž i o pomoc při podávání žádostí o registraci. Obce také zřizují rady podporyzákladních životních podmínek. Revidovaný a zjednodušený civilní registrační systém je v současné době považován za usnadnění registrace nelegálně žijících občanů (Batkhisig, Ulziikhutag, 2011).

### **1.2.5 Národní akční plán**

Na období 2011 – 2014 byl v září roku 2011 přijat národní akční plán, jehož cílem je pomoci ke zvýšení životní úrovně lidí a úplné odstranění chudoby. Na politické scéně se však řada nezbytných reforem setkala s odporem. Mezi tyto reformy patří i ty, které byly schváleny MPVSP (MPSVP, 2011).

Vliv politické scény působí v sociálním sektoru nemalý problém. Například sazba sociálního příspěvku byla parlamentem snížena z 19% na 10%. Záměrem bylo podpořit příspěvky pro malé a střední podniky a osoby samostatně výdělečně činné (MFA, 2013).

Vládní strategie omezování chudoby chce mimo jiné přispět ke zlepšení životních podmínek chudých. Mezi hlavní cíle sociální práce a sociální péče patří snížení nezaměstnanosti a chudoby, zvýšení životní úrovně, zajištění sociálních záruka zlepšení kvality a přístupu k pečovatelským službám (MFA, 2013).

Vládní národní rozvojová strategie zahrnuje politiku sociální péče zaměřenou na nízkopříjmové chudé a zranitelné skupiny, stanovuje hlavní cíle politiky státu včetně zlepšení kvality a přístupu sociálních služeb, diverzifikaci typů a rozsahu služeb, a zároveň zahrnuje myšlenky vytvoření přiměřené a účinné infrastruktury pro

poskytování sociálních služeb na ochranu občanů (zejména těch, kteří žijí ve venkovských a odlehlých oblastech) (Bolormaa, 2004).

Klíčové prvky Národního akčního plánu týkající se systému sociálního zabezpečení jsou zaměřeny na snížení počtu chudých domácností žijících pod hranicí chudoby o polovinu pomocí souboru sociálních a ekonomických opatření, která zabrání standardnímu nárůstu chudoby, pomoc při vytváření pracovních míst pro chudé občany v produktivním věku a zároveň poslouží k rozvoji a posílení národního systému sociálního zabezpečení. Z hlediska sociálních služeb se plán zaměřuje na zlepšení sociálních opatření zaměřených na ochranu chudých a zdravotně postižených osob a matek s mnoha dětmi, dále pak na zvýšení počtu a diverzifikacetypepů dávek a služeb poskytovaných válečným veteránům a také na vytváření příznivých podmínek pro zanedbané děti (MFA, 2013).

Důraz je zde kladen na poskytování potřebných služeb a pomoci v přirozeném prostředí. V oblasti propagace zaměstnanosti a pracovních podmínek hodlá plán revidovat a prosazovat bezpečnost práce a hygienické standardy v souladu se zákoníkem práce, dále chce poskytovat pojištění v nezaměstnanosti pro nepojištěné osoby a také rozvíjet možnost odborného vzdělávání a s tím související činnosti center odborného vzdělávání. V rámci sociálního pojištění se plán zaměřuje na rozšíření kompetencí a orgánů činných v oblasti sociální péče, posílení odpovědnosti za včasnou úhradu pojistného a zlepšení vlastních finančních příspěvků na sociální pojištění, dále pak na pojistné krytí pastevců a dalších osob samostatně výdělečně činných a zlepšení jejich sociální ochrany a následné prosazování nařízení týkajícího se platby za pracovní úrazy, kompenzací pro lidi, kteří jsou postiženi průmyslovými haváriemi, a nákladů na výslednou péči a léčbu (MFA, 2013).

### **1.2.6 Vnější zahraniční pomoc**

Různé rozvojové agentury poskytly pomoc při řešení prioritních otázek v oblasti sociálního bezpečnostního systému Mongolska. Dětský fond OSN (UNICEF) poskytl podporu v oblasti sociální péče, mezinárodní nevládní organizace, jakými jsou Save the Children United Kingdom a World Vision, se soustředily na potřeby zranitelných dětí. Evropská unie přijala hlavní roli v posilování služeb v případě nezaměstnanosti.



Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (USAID) pomáhá při získávání dovedností a rozvoji podnikání v provinciích v oblasti pouště Gobi (Ariuntuya, 2011).

### **1.2.7 Problematika s neregistrovanými občany**

V městské oblasti v Ulánbátaru je růst migrace z venkovských oblastí poměrně rychlý, 60% z celkového počtu obyvatel žije v jurtách. Přesné statistiky nejsou k dispozici, ale odhaduje se, že 60 000 městských obyvatel je neregistrovaných. Velké množství chudých lidí není právně způsobilé pro zdravotní pojištění, k volnému přístupu primární péče a dalším státním sociálním službám, protože tito lidé nebyli pravomocně zapsáni do místa svého bydliště (Oyuterdene, Baigalmaa, 2010).

V současné době je registrační proces složitý, neefektivní a časově náročný a mnoho migrantů si není vědomo nebo je nedostatečně informováno o zákonných požadavcích na registraci. Tyto tzv. "urban nomádi" se pohybují mezi městskými okresy, kde hledají práci a ubytování (Oyunkhand, 2003).

## **1.3 Sociální náklady a ekonomická transformace v Mongolsku**

Transformace z centrálně plánovaného systému na tržní ekonomický systém měl v Mongolsku negativní sociální dopady. Přejed byl současně doprovázen nárůstem bídy a míry nezaměstnanosti, zhoršením postavení žen a zdravotně postižených osob. Transformace byla doprovázena dynamickým nárůstem migrace z venkova do měst (Acesina, Guiliano, Nunn, 2013).

Propracovaný systém sociálního zabezpečení byl zřízen za socialismu, zajistit všem občanům přístup ke zdravotní péči, vzdělání a důchodů. Vláda obdržela významné dotace ze SSSR za tyto velké programy. Postavení sovětských pomoci, financování těchto programů bylo velkou výzvou. Nové sociální problémy, jako je existencí několika tisíc dětí ulice, které vznikly jako spadá probíhající ekonomickou krizí (Gay, Asirasian, 2000).

### **1.3.1 Chudoba**

Chudoba se zvýšila od roku 1991 z 15% populace do roku 1995 na 36,3%. Chudoba byla neúměrně velká v městských částech (57,2 % chudých s trvalým bydlištěm v městských a 42,8 % ve venkovských oblastech) (MFA, 2013).

Mezi chudými je možné rozlišit tři skupiny obyvatel - domácnosti pastevců s přibližně 100 zvířaty nebo rodiny přistěhovalců v městských centrech a na okraji Ulánbátaru, senioři a osoby se zdravotním postižením. Chudé domácnosti mají málo příležitostí k vydělání peněz, často nemají přístup k veřejným službám, a to zejména v oblasti zdravotní péče a vzdělávání. Velkým problémem pro tyto skupiny lidí je také najít zaměstnání v soukromém sektoru. Nevzdělaní lidé společně se staršími občany obecně nemají přístup k možnostem, které poskytuje tržní hospodářství, a během komunismu nebyli schopni akumulovat finanční úspory, takže jsou v současnosti bez zdrojů. Systém sociálního zabezpečení a sociální péče spotřebovává velkou část státního rozpočtu, ale není schopen zajistit dostačující životní úroveň těm, co to nejvíce potřebují (např. zdravotně postiženým osobám) (Bayaraa, Mergenbayar, 2006).

### **1.3.2 Nezaměstnanost**

Před rokem 1990 byl přístup k zaměstnání téměř všeobecně zaručen a nezaměstnanost nebyla uznávána. Přejít k tržnímu ekonomickému systému přivedl v důsledku privatizace řadu státních podniků k bankrotu a nezaměstnanost se zvýšila i z 6,5% v roce 1991 na 15,5% v roce 1994. Oficiální míra nezaměstnanosti v roce 2001 byla 6,5%

(39000 lidí), ale skutečné hodnoty byly výrazně vyšší - odhaduje se 17% - 23 % populace (MFA, 2013).

Zejména provincie trpěly masivním propouštěním zaměstnanců soukromých firem a ve veřejných službách. V důsledku těžkých sociálních, ekonomických a politických změn se zvýšil také počet nezaměstnaných mladých lidí. Ztráta zaměstnání je v Mongolsku nejčastějším spouštěčem chudoby. Téměř 49% nezaměstnaných osob je chudých (MFA, 2013).

### **1.3.3 Gender**

Ženy dosáhly vysokého stupně rovnosti v rámci socialistického systému. Během přechodu k tržnímu ekonomickému systému byla hospodářská a sociální nezávislost žen značně narušena. Ženy byly tímto přechodem negativně ovlivněny. Ženy tvořily 52,2% nezaměstnaných. V období zavírání státních podniků bylo propouštěno více žen než mužů (Alesina, Guilian, Nunn, 2013).

Vládní farmy byly zprivatizovány, více než 20 000 vyškolených žen přišlo o práci. V roce 1998 bylo v Ulánbátaru 44% chudých domácností vedeno ženami, toto číslo je více než dvojnásobné oproti podílu domácností vedených muži, které činí 21 % v téže roce (MFA, 2013).

### **1.3.4 Negativní dopad na osoby se zdravotním postižením.**

Podle průzkumu, který provedlo v březnu 2001 Národní centrum pro rehabilitaci pro zdravotně postižené, mělo Mongolsko v roce 2001- 115 000 osob se zdravotním postižením. Míra jejich nezaměstnanosti byla extrémně vysoká. Vzhledem k poklesu sociálního blahobytu a služeb sociálních pojišťoven od roku 1991 žije 50% lidí se zdravotním postižením v chudobě - 60 % z tohoto počtu tvoří ženy (Amarhuu, 2010).

### **1.3.5 Dopad migrace z venkovských do městských částí**

Členění venkovských kolektivů, uzavření průmyslu v malých provinčních městech, v kterých činnost souvisela s širokou škálou sociálních služeb, a privatizace odvětví

živočišné výroby vedlo ke vzniku nového stupně chudoby rodin pastevců s malými stády dobytka (Oyuterdene, Baigalmaa, 2010).

Mnoho z rodin ztratilo svá stáda v těžkých bouřích v zimě v letech 1999-2000 a 2000-2001 a v období sucha v létě 2000, v situaci, kdy tyto rodiny zůstaly bez prostředků obživy, se stěhovaly do příměstských a městských oblastí. Venkovská chudoba a nezaměstnanost jsou hlavními příčinami migrace z venkova do měst(Oyuterdene, Baigalmaa, 2010).

Provinciální města Darkhan a Erdenet a hlavní město Ulánbátar byla hlavními cíli migrantů. Chudí lidé pohybující se z venkovských oblastí do center čelí obrovskému problému způsobenému nedostatečnou registrací, která je požadavkem k přístupu k základním sociálním službám. Urbanizace z venkova do měst dodnes pokračuje a znamená obrovskou zátěž pro městské sociální služby (Oyuterdene, Baigalmaa, 2010).

### **1.3.6 Oblast sociálního zabezpečení v Mongolsku**

Vláda zřídila nový systém sociálního zabezpečení s následujícími klíčovými prvky: služby sociální péče a dávky sociální péče, služby zaměstnanosti a sociálního pojištění (MPSVP, 2013).

MPVSP je hlavní agenturou pro dané odvětví a je zodpovědné za zajištění životních podmínek zranitelných skupin. Podle MPVSP jsou specializované orgány odpovědné za provádění a regulaci sociálních služeb a sociálního pojištění (MPSVP, 2013).

### **1.3.7 Sociální pomoc**

Hlavním cílem sociální pomoci, která je nedílnou součástí sociální ochrany, je zajistit živobytí. Bezpečnost zranitelných skupin je však velmi špatná. Existuje celá řada právních předpisů upravujících v Mongolsku oblast sociálních služeb, např. zákon o sociální podpoře (listopad 1998), který upravuje poskytování sociální péče pro

zranitelné skupiny; Zákon o sociální podpoře starších osob (listopad 1998), který definuje požadavky na seniory, kteří musí být způsobilí pro sociální služby a jejich výhody. Zákon o sociální podpoře osob se zdravotním postižením (listopad 1998), který definuje požadavky způsobilosti pro osoby se zdravotním postižením pro sociální služby a výhody. Účinné provádění právních předpisů však bylo omezeno vážnými rozpočtovými potížemi (Gall, 1999).

Národní centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením je zodpovědné za rehabilitaci a vzdělávání osob se zdravotním postižením. Agentura státní sociální podpory, která byla založena v dubnu 1997, je zodpovědná za poskytování sociálních služeb a dávek sociální pomoci, jež zahrnují peněžité služby včetně pobytových zařízení (domy s pečovatelskou službou) pro seniory a zdravotně postižené, služby pro chudé a bezdomovce (např. poskytnutí stravy a koupání), výhody pro seniory, zdravotně postižené osoby a dále zahrnuje výhody, které by přispěly ke snížení nákladů na bydlení a zdravotní péči (MPSVP, 2013).

### **1.3.8 Služby zaměstnanosti a bezpečnosti pracovníků.**

MP je hlavní agenturou odpovědnou za poskytování služeb zaměstnanosti při nezaměstnanosti, mezi něž řadíme informační a poradenské služby, podporu přímé tvorby pracovních míst nebo organizaci vzdělávacích kurzů pro nezaměstnané. Ústřední úřad zaměstnanosti je hlavním bodem pro styk nezaměstnaných při hledání práce.

Dostupnost těchto služeb je omezena, toto omezení je zapříčiněno složitými registračními požadavky. Chce-li být člověk v Mongolsku formálně registrován, musí přispívat do fondu pojištění v nezaměstnanosti po dobu 2 let před nezaměstnaností nebo nepřetržitě pracovat předchozích 9 měsíců. To se týká všech kromě mladých, kteří v nedávné době ukončili studium na škole a tudíž nemají žádné pracovní zkušenosti.

Právě tato skupina lidí tvoří společně s lidmi pracujícími v neformálním sektoru velký podíl nezaměstnaných hledajících zaměstnání (MP, 2013).

Školení týkající se zaměstnání je klíčovým prvkem aktivní vládní politiky. MP je na trhu práce zodpovědné za zorganizování takového školení a zároveň za nalezení smluvního poskytovatele výcviku pro tento účel. Inspekční agentura sociální péče (IASP), jež byla založena v roce 1996, je regulační agenturou odpovědnou za pracovní bezpečnost a ochranu zdraví. IASP má širokou škálu funkcí, které souvisí

s problematikou práce (zejména slouží k zajištění dodržování zákoníku práce) a je zodpovědná za sledování mzdových sazeb, počtu odpracovaných hodin a průmyslových vztahů, dále je zodpovědná za kontrolu pracovních podmínek v průmyslových zařízeních a také za zajištění splnění bezpečnostní normy, monitorování a pojištění pracovních úrazů a nemocí z povolání. (MPSVP, 2013).

## 1.4 Sociální práce v Mongolsku

### 1.4.1 Vymezení pojmu sociální práce

Myšlenka sociální práce v Mongolsku je poměrně nová, jelikož od přechodu na tržní hospodářství v roce 1990 se zde muselo změnit mnoho věcí (včetně pracovních záležitostí a role národa v rámci společnosti) (Khandmaa, 2013).

Od roku 1924 v Mongolsku panoval komunistický režim, a tak země získávala finanční, hospodářskou i sociální podporu od Světského svazu. Po odpoutání se z tohoto režimu mnoho lidí v Mongolsku zchudlo – velká část z nich ztratila zaměstnání a někteří dokonce i svůj domov. Vláda ani společnost nebyly připraveny řešit tyto problémy - vyvstalo tak na povrch mnoho otázek, jimž nikdy před tím země nemusela čelit. Bylo tedy třeba nalézt nějaké řešení, které by mohlo pomoci Mongolsku vyřešit tuto situaci zapříčiněnou drastickou změnou ve společnosti. Stal se jím západní koncept myšlenky *sociální práce* (Khandmaa, 2013).

Po přijetí demokracie v roce 1990 bylo v Mongolsku započato plánování projektu sociální práce ve školách, který začal naplno fungovat od roku 1997. Hlavním cílem tohoto projektu bylo omezení předčasného ukončování školní docházky žáků. Pilotní projekt školní sociální práce byl navržen tak, aby vytvořil prostředí přátelské k učení a zlepšení práv dětí ve vzdělávacích zařízeních. První školní sociální pracovníci působili ve školách v hlavním městě Ulánbátaru, odkud se tento trend rychle rozšířil i do ostatních oblastí země (Enkhtuya, 2007).

V roce 2000 měla každá veřejná škola v Mongolsku školní sociální pracovníci. Země v roce 2000 přijala přesný popis práce pro školní sociální pracovníky, který byl v roce 2009 revidován. V současné době ministerstvo školství opět přepracovává náplň práce školních sociálních pracovníků, protože ten stávající byl často kritizován z důvodu příliš širokého vymezení rolí a povinností školních sociálních pracovníků.

Mongolsko má v současné době 624 školních sociálních pracovníků, kteří působí v každé veřejné škole. Ačkoli je povzbudivé, že každá škola má alespoň jednoho pracovníka, kteří vyplňují sociální pracovní pozice, tito pracovníci však postrádají potřebné školení a certifikaci jako sociální pracovníci (Ариунтуяа, 2011).

V červenci roku 2012 byl v Mongolsku zvolen nový parlament, který nepochybně ovlivní další trendy v oblasti sociální práce. I když je ještě příliš brzy na domněnky, co přesně se bude odehrávat v rámci nové vlády (mongolská demokratická strana), mnozí očekávají pozitivní změny v sociální práci (Legalinfo, 2013).

Nová vláda naznačila, že se bude zaměřovat na vzdělávací politiku, která má za cíl chránit a pečovat o všechny děti ve školním prostředí "Pozor na každé dítě." Navíc, vláda plánuje řešení tohoto cíle prostřednictvím tří různých metod: profesní rozvoj učitelů, programů a vzdělávacích příležitostí, které se zaměřují na talent studentů, rozvoj jejich silných stránek a tvorbu programu pro každou školu a komunitu Mongolska (Legalinfo, 2013).

Unikátní role školního sociálního pracovníka a jejich školení je, že působí pozitivně také pro vzdělávání učitelů a dalších zaměstnanců školy v otázkách týkajících se potřeb dítěte a zapojení rodičů a členů komunity. Nicméně bude nezbytné v příštích letech zlepšovat rovněž školní sociální práci a klást důraz na její další profesní vývoj tak, aby budoucí školní sociální pracovníci ovládali nové techniky a dovednosti (MEDS, 2013).

Školní sociální práce v Mongolsku se rychle mění a roste, je ideální doba pro zavedení nových strategií a další vývoj. Mezinárodní konference sociální práce, která se bude konat v Ulánbátaru v červnu 2015, bude spolupracovat s Ministerstvem školství s Asociací mongolských školních sociálních pracovníků. Výstupy konference budou sdíleny s mezinárodním společenstvím. Celosvětové konzultace o školství, které svolává UNESCO a UNICEF, se uskutečnily v průběhu prosince a února 2012 - 2013 (MEDS, 2013).

#### **1.4.2 Vnímání sociální práce v současné době**

V Mongolsku započala sociální práce své působení v roce 1997 v důsledku uznání potřeby profesionální intervence v oblasti naléhavých sociálních problémů způsobených sociální, politickou a ekonomickou transformací mongolské společnosti z komunistické na demokratickou, která proběhla v roce 1990. Demokratická změna

položila pevné základy pro podporu sociální spravedlnosti, lidských práv, a rozvoj občanské společnosti v zemi (NUM, 2013).

Sociální práce jako profesionální disciplína je v Mongolsku nová, takže dalším úkolem sociálních pracovníků je představit a popularizovat roli sociální práce. Ještě důležitější je usilování o rozvoj národní identity sociálního pracovníka. S ohledem na novost profesionálního a institucionálního rozvoje je potřebné rozvíjet programy určené na podporu místních, národních a regionálních potřeb a priorit, podporovat profesionální rozvoj a praxe založené na učení, a vytvářet vzdělávací zdroje (NUM, 2013).

Aktuální výzvy jsou směřovány rovněž do oblasti studijní literatury pro budoucí sociální pracovníky, do úrovně a stupně výcviku sociální práce pedagogů a integrace učebního plánu školení. V současné době existuje jen několik pedagogů sociální práce, většina učitelů sociální práce nemá žádné zkušenosti z této oblasti a proto nemá žádnou identitu jako sociální pracovník. V oblasti sociální práce je nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků, kteří by mohli sloužit jako školitelé pro studenty. Nicméně od dob svého založení dosáhla sociální práce v Mongolsku značných úspěchů, aby sociální pracovník mohl pomoci ohroženým členům společnosti. Vládě a veřejnosti musí být zřejmé povědomí o významu sociální práce a sociálních pracovníků (NUM, 2013).

Sdružení pedagogů sociální práce v Mongolsku bylo založeno v roce 2002 s cílem podpořit kvalitu sociální práce v Mongolsku. V současné době pedagogové sociální práce pracují na rozvoji právní normy pro sociální práci a vzdělání, které je potřebné k poskytnutí účinné služby v rozvojových agenturách a agenturách sloužících obyvatelům Mongolska (NUM, 2013).

Průzkum sociální práce odhalil na většině mongolských soukromých i veřejných škol několik zajímavých fenoménů. Snad nejviditelnější je dlouhodobý sovětský vliv na vzdělávací program. Například studenti sociální práce jsou povinni se učit značné množství věd, samozřejmě včetně fyziky, zatímco většina dostupných literárních zdrojů v oblasti sociální práce je založena na politických teoretických rámcích pocházejících z Ruska. Vzhledem k nedostatku vyučujících a učebnic studenti často čtou politické rezoluce, ze kterých rovněž dostávají úkoly (MUIS, 2013).

Po úspěšném absolvování školy získávají studenti povolení pracovat v síti rozvojových sociálních služeb, která zahrnuje programy týkající se spotřebitelských systémů a sociálních potřeb, zejména se zaměřují na domácí násilí, péči o dítě, duševní zdraví a zneužívání návykových látek, primárně alkoholu. Mnoho programů je



podporováno mongolskou ústřední vládou, mezinárodně financované nestátní neziskové organizace však v celé zemi také mají významné zastoupení (MUIS, 2013).

Sociální péče ve venkovských oblastech naráží na omezenou nebo neexistující veřejnou dopravu, v určitých oblastech často existuje jen několik málo silnic. Ačkoli má mongolská vláda povědomí sociálních potřebách venkovských lidí, zejména v době krize je podpora a pomoc potřebným často poskytována nevládními organizacemi (MFA, 2013).

Významná síla působící na oblast sociální práce je síť Sdružení mongolských pedagogů sociální práce. Sdružení, které vzniklo v roce 2002, se skládá z pedagogů a praktikantů, a v současnosti je jeho členy přibližně 40 sociálních pracovníků, kteří se scházejí nejméně jednou ročně. Institut sdružuje sociální pracovníky z celé země, kterým dává možnost účastnit se série seminářů zaměřených na přímou intervenci, objevující se sociální problémy, relevantní knižní publikace a vývoj ve vzdělání sociálních pracovníků jako například akreditační systém pro pracovníky v sociálních programech. Cílem této čtyřdenní akce je předat informace a navázat programové spolupráce dle dohody, a diskutovat vzdělávací návrhy (Bazar, 2011).

Tento projekt sociální práce už od dob svého vzniku úzce spolupracuje s přední mongolskou univerzitou a jejím bakalářským programem (400 studentů, 8 členů fakulty). Někteří členové katedry mají magisterské tituly v souvisejících oblastech jako je veřejné zdravotnictví nebo politické vědy. V Mongolsku nejsou žádné doktorské studijní programy. Nedostatek pozornosti k sociální práci jako profesi je patrný také v politickém kontextu, od roku 1996 a zavedení parlamentní demokracie, prošel mongolský systém sociálních služeb podstatnými změnami. V prosinci roku 2005 byly v Mongolsku schváleny tři právní předpisy, které daly tvář systému sociálních služeb: sociální systémy, osoby se zdravotním postižením, a staří lidé ze zákona o sociálním zabezpečení (Bayaraa, Mergenbayar, 2006).

Omezený systém sociálních služeb se odráží v poli vzdělávání, což je trvalá výzva pro sociální pracovní programy. Žádný ze sociálních pracovních programů neurčuje povinné vzdělávání ředitelů, a jen málo z nich obsahuje manuál nebo nějaký druh formální nebo neformální vzdělávací smlouvy. Vzdělání přednášejících na fakultách sociální práce často nebývá dostatečný, ne vždy znají náplň práce sociálního pracovníka a standardy potřebné k jeho kvalitnímu vyškolení. Dalším negativním faktorem, který by mohl zmařit pokrok ve vzdělávání v oblasti sociální práce je

nedostatek finančních prostředků univerzit a značné požadavky na intenzitu výuky.(Bayaraa, Mergenbayar, 2006).

Projekty sociální práce jsou realizovány v kancelářském komplexu v blízkosti státní univerzity v Ulánbátaru. Prostřednictvím grantů je placen pronájem kanceláře a platy tří zaměstnanců: hlavního řešitele projektu, projektového asistenta a účetní (Khandmaa, 2013).

Vzhledem k tomu, že v Mongolsku existuje několik vyškolených terénních sociálních pracovníků, byly projekty sociální práce přijaty mezinárodní fakultou sociální práce, kteří v něm po dobu 4 až 6 týdnů působí jako dobrovolníci. Mongolsko je tvořeno takovou mírou chudoby a obyvatelé mají takové životní podmínky, které si obyvatelé západních oblastí často nedokáží představit (Khandmaa, 2013).

### **1.4.3 Role a postavení sociálního pracovníka v Mongolsku**

Podle amerického statistického úřadu práce existují dva hlavní typy sociálních pracovníků:

- a) přímí sociální pracovníci, kteří pomáhají lidem řešit a vypořádat se s problémy v jejich každodenním životě
- b) kliničtí sociální pracovníci, kteří diagnostikují a léčí duševní, behaviorální a emocionální problémy (Gall, 1999).

V Mongolsku se sociální práce soustředí na první typ sociálního pracovníka – na ty, kteří pomáhají lidem v jejich každodenním životě. V Mongolsku je však pojem sociální práce vnímán trochu odlišně (Monkhzul, 2009).

Existuje řada programů, které pomáhají rozvíjet sociální práci v Mongolsku. Cílem je, aby budoucí sociální pracovníci vytvořili model podpory pro rodiny, aby děti mohly zůstat ve svých domovech. V roce 2001 Ministerstvo školství ve spolupráci s Save the Children UK a katedry sociální práce na státních univerzitách podporovaly školení učitelů a sociálních pracovníků (Khandmaa, 2013).

Nicméně v Mongolsku není konkrétní zákon pro sociální pracovníky a jejich profesi, a jen velmi málo absolventů škol sociální práce pracujících v této sféře. Je také třeba poznamenat, že i když profese sociálního pracovníka nabízí určitou podporu pro ohrožené a zranitelné děti na preventivní opatření, která by předcházela problematickým situacím, je většinou kladen malý důraz (Monkhzul, 2009).

Přesné vymezení role a kompetencí pramenících ze zaměstnání sociálního pracovníka je dodnes nejasné, a to i v prostředí škol, které budoucí sociální pracovníky vzdělávají, 60 % lidí věří, že úkolem sociálního pracovníka je organizovat mimoškolní akce, pak není divu, že skutečnou roli sociálního pracovníka vnímají nesprávně (Monkhzul, 2009).

Nejasná náplň práce sociálních pracovníků bývá překážkou jejich skutečné roli na pomoc zranitelným lidem obstat ve svém každodenním životě. Stále nejednotné je rovněž vnímání vlastní role samotnými mongolskými sociální pracovníky. Sociální pracovníci, kteří se na svou profesi připravovali na katedře sociální práce na státní univerzitě, studovali péče o děti a psychologii, ale nebyli schopni rozlišit, kdy se dítě nechová adekvátně, zejména v situacích jako je šikana, nebo krádeže (Monkhzul, 2009).

Pojem sociální práce je v Mongolsku nový. Lidé často vidí sociální pracovníky jako pouhé distributory zahraniční pomoci. Sociálním pracovníkům v Mongolsku chybí řádné vzdělání a odborná příprava, aby pomohli konkrétní cílové skupině, například obětem domácího násilí. Vzhledem k tomu, že vnímání domácího násilí je rodinná záležitost, sociální pracovníci vnímají obtížnou možnost zasahovat v těchto situacích (Oyunkhand, 2006).

Prací sociálního pracovníka je rovněž spolupráce s místními nemocnicemi a orgány činnými v trestním řízení. Je důležité, aby lidé věděli, že sociální pracovníci jsou schopni je vzdělávat o důležitých otázkách např. v oblasti domácího násilí a o tom, jak je důležité začít problém řešit – i na to musí vzdělávání sociálních pracovníků myslet (Oyunkhand, 2006).

Funkcí sociálního pracovníka je „pomáhat lidem při řešení sociálních problémů a poruch a při vytváření společensky přiměřených podmínek života, aby byli schopni na společensky uznávané úrovni existovat a fungovat v interakci se svým sociálním prostředím (Žilová, 2000).

Katedra sociální práce na státní univerzitě v Ulanbátaru byla založena v roce 1997 (10. výročí v roce 2008) s 10 členy fakulty a 275 vysokoškolskými studenty. Katedra připravuje kvalifikované sociální pracovníky, kteří jsou schopni práce pro blaho a sociální rozvoj lidí (Muis, 2013).

Dalším posunem sociální práce na státní univerzitě bylo změnit směr programu, vytvořit základní kurikulum. V roce 2006 byly na univerzitách zavedeny nové kurzy a terénní cvičení sociálních pracovníků (Batkhisig, Ulziikhutag, 2011).

Profese sociální pracovník je v Mongolsku nová. Ve skutečnosti byli sociální pracovníci pouze v posledních 10 letech školeni v systému vzdělání v univerzitách na bakalářské a magisterské úrovni. Mnoho praktikujících magistrů cestuje do jiných zemí, aby dokončili absolventskou práci, nejčastěji na stipendia podporované mezinárodním fondem nebo nadací (Batkhishig, Ulziikhutag, 2011).

Sociální pracovníci vykonávají řadu funkcí, které se vzájemně prolínají. K objasnění těchto různých činností v praxi může převládat konkrétní přístup podle požadované pracovní náplně, charakterů zařízení, vedení organizace, cílů a prostředků jejich pracovních programů (Batkhishig, Ulziikhutag, 2011).

Sociální pracovník by měl být odborníkem ve své práci, ke které by měl přistupovat na základě principů etiky. Dále by měl umět cizí jazyky a měl by si být vědom nutnosti neustále se vzdělávat. Svým životním stylem by měl být ideální vzor pro své klienty (Bazar, 2011).

Vysokoškolské vzdělání má v Mongolsku 700 let starou historii. Ve 13 – 14 stol. bylo hlavní devizou Mongolů to, že přikládali velký význam vzdělání. Snažili se, aby ve vládě státu figurovali pouze kvalifikované lidé a snažili se připravovat schopné studenty, pro které otevírali nové školy. Tento trend však záhy ustal (Bazar, 2011).

Z toho vyplývá, že pro stát je nutný důraz na vysokoškolské vzdělání, které podporuje vstup kvalifikovaných lidí na trh práce a do společnosti jako takové. Nehledě na to, že je třeba kvalifikovaných profesionálů v oblasti ekonomie, politiky a kultury. Z toho důvodu Mongolská vláda v prosinci roku 1940 schválila otevření nové univerzity. Příprava nové vysoké školy byla úspěšná a existence Mongolské Národní univerzity byla zahájena (Enkhtuya, 2007).

Ředitel Mongolské národní univerzity v září v roce 1991 otevřel první katedru sociologie a na univerzitu byli přijati první studenti. Pod touto katedrou bylo také zahájeno studium sociálních pracovníků (Muis, 2013).

V roce 1997 byla otevřena první fakulta sociální práce. Rekvalifikace učitelů hraje na univerzitách velkou roli. Fakulta má dnes více než 1240 studentů, 130 magistrů, 100 vyučujících a 17 pomocných pedagogických pracovníků (Muis, 2013).

Je nutné, aby sociální práce byla na úrovni ve všech svých oblastech, prioritou jsou lidská práva a spravedlnost a cílená pomoc občanům vyřešit jejich problémy. Důležitá je také příprava studentů v sociální práci (Enkhtuya, 2007).

## **1.4.4 Odborné znalosti a kompetence sociálního pracovníka**

Mezi základní znalosti a kompetence sociálního pracovníka patří:

- dobrá znalost vědy o sociální práci,
- metodické znalosti,
- znalosti mongolské a mezinárodní sociální práce a její orientace,
- dodržování zásad etiky,
- z pohledu sociální práce umí rozlišovat rozdíly (Ariuntuya, 2011).

Sociální pracovník se orientuje na mikro, makro i mezo úrovni, umí dělat sociální intervenci. Umí pracovat s dokumentací, snaží se zlepšit úroveň sociální práce. Sociální pracovník se rovněž věnuje výzkumu v oblasti svého působení (Ariuntuya, 2011).

Cílem sociální práce je provozovat tuto činnost na všech úrovních tak, aby směřovala k řešení problémů týkající se lidských práv a spravedlnosti (Muis, 2013).

K roku 2009 je v Mongolsku 16 institucí, které nabízejí vzdělání kolem sociální práce a to jak na bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu (Muis, 2013)

## **2. Cíl práce a výzkumné otázky**

### **2.1 Cíl práce**

Cílem této diplomové práce je popsat role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku.

## **2.2 Výzkumné otázky**

Na základě cíle diplomové práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. Jaká je role a postavení sociálního pracovníka v systému sociální péče v Mongolsku?
2. Jaké jsou možnosti intervencí v kontextu zahraničního vzdělávání mongolských studentů?

## **3. Metodika**

### **3.1 Strategie výzkumu**

S ohledem na výzkumný soubor a stanovené cíle mé diplomové práce jsem zvolila metodu *kvalitativního typu* výzkumu. Kvalitativní výzkum dle Cresswella je proces

hledání porozumění založený na různých metodologicky tradičních zkoumání daného sociálního nebo lidského problému (Cresswell, 2003). Výhodou kvalitativního výzkumu je získání hloubkového popisu případu (Hendl, 2005). Výzkumník vytváří komplexní obraz a provádí zkoumání v přirozených podmínkách (Hendl, 2005). Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, audio a videozáznamy, osobní komentáře a vše to, co výzkumníkovi přibližuje všední život zkoumaných lidí (Gavora, 2008).

V rámci kvalitativního výzkumu byla využita tato metoda a technika získávání dat:

- metoda dotazování – technika polostrukturovaného interview
- sekundární analýza dat – otevřené kódování

Dále jsem zpracovala studium literárních pramenů zaměřených na sociální péči za účelem získat relevantní informace z oborového prostředí v oblasti sociální práce. Analyzovala jsem současný stav systému sociální péče v Mongolsku a monitorovala jsem znalosti a současné kompetence sociálních pracovníků. Dále jsem zjišťovala možnosti jejich intervencí v kontextu zahraničního vzdělávání mongolských studentů.

Pro sběr dat jsem použila metodu polostrukturovaného interview. Dle Hendla představuje „přechodný typ“ mezi strukturovaným a nestrukturovaným interview. Část otázek je připravena dopředu, ale jejich pořadí se může měnit podle průběhu rozhovoru (Hendl, 2005). Mezi výhody polostrukturovaného interview patří to, že výzkumník má větší prostor pro vlastní formulaci otázek (Gay, Asirasian, 2000). Gavora uvádí, že se odpovědi respondenta při interview zaznamenávají na diktafon nebo se zapisují. Použití metody písemného záznamu může zdržovat čas a může vyvést respondenta z rytmu (Gavora, 2008).

Polostrukturované interview je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview (Miovský, 2006).

Výhodou polostrukturovaného interview je především to, že dokáže eliminovat i nevýhody obou zbývajících variant metody interview (nestrukturovaného a plně strukturovaného) a vytěžit současně maximum jejich výhod (Miovský, 2006).

Dle Hendla se k analýze zápisů z interview využívá otevřené kódování. Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich konceptualizaci. Rozlišujeme tři druhy kódování, kterými lze zacházet s analyzovaným textem. V mé diplomové práci se zabývám pouze otevřeným kódováním (Hendl, 2005). Otevřené kódování výzkumník

provádí otevřené kódování v datech hledáním určitých témat a postupně doplňuje o nové části. Otevřené kódování lze aplikovat slovo po slovu, podle odstavců, anebo podle celých textů a případů (Strauss, Corbinová, 1999).

Název SWOT sestává ze skratek anglických slov S - strengths, W - weaknesses, O - opportunities and T - threats , v překladu to znamená silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby (Sedláčková, Buchta, 2006). Analýza rozebírá jak externí, tak i interní faktory úspěšnosti (Nadine, Richter, 2007). Jedním z možných výstupů výzkumu je SWOT analýza, což je metoda sloužící k určení silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb (Jakubiková, 2008). Při analýze musí být neustále brán v potaz její účel, nelze mechanicky kopírovat postupy a výsledky SWOT jako součást strategické analýzy. Má identifikovat pouze „strategická“ fakta, tedy zjednodušeně jevy s dlouhodobým trváním (Keřkovský, Vykypěl, 2006).

### **3.2 Charakteristika výzkumného souboru**

Výzkumný soubor tvořili sociální pracovníci z čtyř různých pracovišť v hlavním městě Mongolska: městská část Čngeltei, Suhbaatar, Bayanzurh, Bayangol, která patří mezi nejvíce zalidněné oblasti Ulánbátaru. Dále se výzkumu zúčastnila profesorka sociální práce na státní univerzitě v Ulánbátatu.

Konkrétně se jednalo o sociální pracovníky:

- inspekční agentury sociální práce,
- školní sociální pracovnice,
- 2 sociální pracovníci z městské části Bayangol.

Na základě ilustrace různých technik, které prezentuje Hendl (Hendl, 2005). Jednotliví respondenti byli do výzkumného souboru vybráni na základě snowball techniky.

V průběhu prosince a ledna roku 2012 jsem oslovovala své známé s tím, zda neznají sociální pracovníky, kteří by byli ochotni mi dát interview. Tímto způsobem jsem získala 2 respondenty. Následně po dokončení rozhovorů jsem je požádala o informaci o jiných sociálních pracovnících, kteří by mohli splňovat požadovaná kritéria. Tímto způsobem jsem postupovaladále a rozšiřovala výběrový soubor až do



počtu 5 uskutečněných rozhovorů. S realizací výzkumu souhlasilo celkem 5 sociálních pracovníků, kterým byly položeny otázky, jež jsou součástí příloh (viz příloha 8.4).

### 3.3 Realizace výzkumu

Výzkum probíhal v měsících prosinec – leden 2013. Pro realizaci výzkumu jsem letěla do Mongolska, abych mohla respondenty osobně kontaktovat a provádět výzkum. V měsících prosinec – leden je v Ulánbátaru velmi chladno, i proto jsem byla velice ráda, že pracovníci jednotlivých pracovišť souhlasili s pomocí při realizaci výzkumu pro moji diplomovou práci.

Dále jsem použila techniku snowball sampling (technika „sněhové koule“). Tato technika spočívá v postupném výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům cílové skupiny (Gavora, 2008).

Metoda sněhové koule patří do oblasti kvalitativních metod. Tato metoda je založena na principu účelového prostého náhodného výběru, jedná se o výběr získání kontaktu s první vlnou či „generací“ účastníků výzkumu. Podle Miovského jde o využití výběru přes instituci nebo díky předchozímu osobnímu kontaktu, přes které získáváme skupinu prvních kandidátů pro první fázi výzkumu. (Mioviský, 2006).

Z naznačeného množství variant vyplývá, že definitivní podobu „sněhové koule“ vytváříme a měníme v průběhu studie v závislosti na potřebě z hlediska saturace dat.

V případě udělení souhlasu s účastí ve výzkumu ze strany kandidátů v první vlně začíná druhá fáze. Při ní opět kromě dat získáme také nominaci kandidátů pro druhou fázi. Celý proces se tak opakuje až do dosažení saturace. Redukce negativním samovýběrem vzniká tehdy, když část jedinců, vybraných do vzorku odmítla na výzkumu participovat (Mioviský, 2006).

Sociální pracovníky jsem nejdříve osobně kontaktovala, dále jsem je seznámila s cílem mé diplomové práce a požádala je o vytvoření vhodného prostředí a sdělení termínu, který by jim pro tento účel vyhovoval. Řízený rozhovor jsem rozplánovala tak, aby každý měl možnost se podle svého uvážení rozhodnout, zda na položené otázky bude odpovídat, či nikoliv. Všichni účastníci výzkumu si přáli zůstat v anonymitě, proto v diplomové práci neuvádím žádné identifikační údaje. Z tohoto důvodu také nebudou v přílohách uvedeny přepisy jednotlivých rozhovorů, dovolili mi, abych je ve své práci citovala. Všichni respondenti, od kterých jsem získala potřebné informace pro tento

výzkum, s průběhem výzkumu souhlasili a o nastíněné téma prováděného výzkumu projevili zájem (viz. příloha informační souhlas respondentů). V kapitole „Výsledky“ jsou uvedeny některé ilustrativní citace respondentů.

#### **4. Výsledky a jejich interpretace**

V této kapitole jsem analyzovala výsledky jednotlivých polostrukturovaných interview a zpracovala jsem SWOT analýzu.

Výsledky polostrukturovaných interview jsou zpracované dle jednotlivých kategorií, které vyplývají z otázek polostrukturovaného interview.

Vzhledem k zachování anonymity jsou citované názory informantů označeny takto: SP1, SP2, SP3, SP4 a profesorka z fakulty sociální práce (FSP).

## **4.1 Zpracování interview**

Všem respondentům jsem před zahájením rozhovoru vysvětlila, že jejich sdělení bude využito pro diplomovou práci a veškeré výsledky budou anonymní. Zároveň jsem dohodla konkrétní pravidla rozhovoru, aby jsem respektovala rovnoměrné rozdělení času pro každého respondenta.

Věk respondentů se pohyboval mezi 27 - 43 lety. Dotazník pro sociální pracovníky obsahoval 5 identifikačních otázek a 16 přímých otázek týkajících se problematiky sociální práce a dalšího vzdělávání. Rozhovory trvaly v rozmezí 20 až 30 minut a byly vedeny individuálně.

V úvodní části interview jsem se představila a požádala respondenty o spolupráci. Vysvětlila jsem jim, že provádím výzkum pro moji diplomovou práci, čeho se práce týká a jak jsou pro mě jejich odpovědi důležité.

Pomocí otevřeného kódování zakotvené teorie z rozhovorů vystoupily kategorie a subkategorie. Pro větší přehlednost jsem tyto kategorie uspořádala do témat.

Po opakovaném čtení přepsaných interview a jejich studii jsem si vypsala a na jejich základě vytvořila hlavní oblasti následovně:

- Identifikační údaje
- Každodenní práce
- Role sociálního pracovníka
- Sociální práce v Mongolsku
- Podpora ze strany mongolské vlády
- Vzdělání mongolských studentů v zahraničí

## **4.2 Výsledky otevřeného kódování**

### **Kategorie č. 1 - Identifikační údaje**

Cílem této oblasti výzkumu bylo zjistit identifikační údaje informantů/ek.

Tabulka č.1: Identifikační údaje

Informant/ka	Pohlaví	Věk	Délka zaměstnání v oboru	Nejvyšší dosažené vzdělání
1.	M	37	5	bakalářské
2.	M	33	2	bakalářské
3.	Ž	27	2	bakalářské
4.	Ž	40	7	bakalářské
5.	Ž	47	10	doktorské

Zdroj: vlastní výzkum

Ve výše uvedené tabulce jsou zachyceny identifikační údaje informantů. Konkrétně se jednalo o 2 muže a 3 ženy. Co se týče věku, z tabulky je viditelné, že věk se pohybuje v rozmezí od 27 - 47 let.

V oblasti nejvyššího dosaženého vzdělání většina informantů uvádí bakalářské vzdělání a jedna informantka má titul PhD.

Za důležité jsem dále pokládala to, jak dlouho pracují ve svém oboru. Tři informanti uvedli, že v sociální zaměření nepracují dlouho, měli vysokoškolské vzdělání v jiném oboru. Začátkem roku 2000, kvůli velké nezaměstnanosti, dostali možnost stát se sociální pracovníky.

2 informanti uvedli, že k tomu, aby mohli pracovat jako sociální pracovníci, stačilo vyplnit test a byli přijatí. Dále informanti uvedli, že sociální práce se jim líbí a i nadále chtějí v tomto oboru pracovat.

*„Studoval jsem na univerzitě úplně jiný obor než sociální práce. V Mongolsku je vysoká nezaměstnanost, když jsem neměl práci, z úřadu práce mi nabídli pracovat jako sociální pracovník. Zkusil jsem to, práce se mi líbila a rozhodl jsem, že budu v tomto oboru pokračovat“ (SP1).*

## **Kategorie č. 2 - Každodenní práce**

Cílem této oblasti výzkumu bylo zjistit jak sociální pracovníci vnímají svoji každodenní práci. V této oblasti jsem vymezila následující kategorie: náplň práce sociálního pracovníka, nejasná práce sociálních pracovníků.

### a) Práce

Na otázky zaměřené na náplň práce sociálního pracovníka v Mongolsku informanti uvedli, že pracují podle toho, jaký mají plán na týden. Mezi každodenní práci patří vyřizování papírů, doprovod a asistence. Pomáhat lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Jedna informantka uváděla, že organizuje různé semináře, školení dobrovolníků, provádí poradenství s občany. Dále informanti uvedli, že mohou nastat neočekávané případy, které je nutné vyřešit.

*„Pracujeme podle naplánovaného plánu na týden. Někdy se stává, že zavolá policie pro sociálního pracovníka, v případě, který nastane v jeho okrese, může to být nežádoucí situace v rodině nebo musí jet do školy na schůzku s ředitelem“ (SP1).*

#### b) Překážky při každodenní práci

Při odpovědi na tuto otázku informanti uvedli, že někdy jsou nuceni dělat práci, která neodpovídá činnosti sociálního pracovníka. Zároveň uváděli, že většinou dostanou úkol, který jim zadá organizace a když tuto práci nechtějí dělat, tak se může stát, že jim organizace dá výpověď nebo mohou dostat peněžní pokutu. Informanti uváděli, že jejich role sociálního pracovníka je nejasná a je velkou překážkou v práci.

Informanti dále uváděli, že počet chudých lidí stále více roste. A čím dál více potřebují pomoc sociálních pracovníků, ale bohužel některým sociálním pracovníkům chybí kvalifikace, aby tuto práci mohli dobře vykonávat.

*„Sociálním pracovníkem může být někdo kdo nestudoval sociální práci, ani v této oblasti nepracoval. Bohužel se občas stává, že organizace vyžaduje od svých sociálních pracovníků, aby rozdávali bonbóny dětem ve školách anebo aby uklízeli, ale pak sociálnímu pracovníku nezůstává čas na klienty“ (SP2).*

#### c) Nedostatek kvalifikovaných lidí

Informanti uváděli, že rostoucí počet chudých lidí a stres ve velkém městě způsobuje to, že občané potřebují pomoc. Bohužel, ale chybí kvalifikovaní lidé, kteří by mohli dělat sociální práci a přistupovat ke klientům profesionálně. Informanti uváděli, že roste počet případů domácího násilí, drogově závislých a alkoholismu. Sociální pracovníci se shodují na tom, že sociální pracovníci, kteří pracují v Ulánbátaru mají

možnost přímé intervence s klientem, ale je pro ně velký problém kontaktovat obyvatele ve vzdálených městech Mongolska. A to proto, že doprava a extrémní výkyvy počasí způsobují, že se ke klientům nemohou dostat.

Všichni informanti naprosto souhlasili s tvrzením, že sociálním pracovníkem se může stát kdokoliv, kdo nemá žádné adekvátní vzdělání.

*„Sociálním pracovníkem se může stát každý kdo nestudoval sociální práci ani v této oblasti nepracoval“ (SP2).*

### **Kategorie č. 3 - Role sociálního pracovníka v Mongolsku**

Součástí výzkumu byly také otázky týkající se jejich roli v dnešním Mongolsku. V této kategorii jsem identifikovala tyto kategorie: role sociálního pracovníka, sociální práce, společnost.

#### a) Role sociálního pracovníka

Všichni informanti se shodují na tom, že prací sociálního pracovníka je pomáhat lidem, nejen po finanční stránce, ale taky z psychické stránky. Informanti uváděli, že sociální práce je pro dnešní Mongolsko velmi důležitá a že sociální pracovník musí být komunikativní a musí umět jednat s lidmi důstojně.

*„Samozřejmě je to nezbytná práce pro společnost, zejména v naší zemi, která má jen tři miliony obyvatel. Podle mého názoru sociální pracovník musí mít v sobě odvahu a psychickou sílu, aby mohl lidem jít vstříc“ (SP4).*

#### b) Vylepšení pracovních podmínek

Dvě informanty uváděly, že sociální práce v Mongolsku na velmi nízké úrovni. Lidé, kteří mají problémy a nevyřešitelné situace nevědí ke komu se obrátit. Všichni informanty se shodují na tom, že by se měly změnit pracovní podmínky na pracovištích, aby se kompetence sociálního pracovníka zlepšila. Informanti se shodli, že je nezbytné vytvořit adekvátní pracovní prostředí. Dále uvádějí, že zastaralé budovy a nedostatek soukromí je jedním z velkých problémů v práci. Informanti uvádějí, že podmínky pro podporu osobního a profesního růstu odpovídající finanční ohodnocení chybí. Informanti se shodují, že by bylo dobré změnit nejasnou a často nefunkční

organizační strukturu a nekompetentní vedení, dále pak nevyjasněné poslání a cíle pracoviště.

*„Aby sociální pracovník mohl adekvátně fungovat, potřebuje důstojné pracoviště, jehož vedení ho bude podporovat v činnosti“ (SP3).*

### c) Společnost

Informanti na otázky typu jak vnímá společnost rolisociálního pracovníka uváděli, že role sociálního pracovníka je rozmanitá. Klienti, kteří se na sociální pracovníky obracejí, se často stydí svěřit se se svými problémy. Myslí si, že sociální pracovník je ten, který jenom rozdává peníze. Těžko vysvětlovat, proč tuto práci vykonáváme. Informanti se shodli, že když v životě klienta nastane nějaká problematická situace, nejraději se obracejí na svoji rodinu. A později, když je situace horší, může bohužel dojít až k nepříjemnému konci.

*„Většina lidí, kteří u nás hledají pomoc, je zoufalá. Například u nás byla paní, která nevěděla, co má dělat s manželem, který ji už dlouhou dobu psychicky a fyzicky týrá. Obrátila se na svoji rodinu, ale ta bohužel nevěděla jak jí pomoci. Trpěla dlouhou dobu dokud její sousedka nezavolala sociálku“ (SP2).*

Dále se informanti shodují, že lidé migrující do hlavních měst nemají dostatečnou informaci o sociálních službách.

*„Neregistrovaní občané se nejnáze ocitnou v těžké situaci, nevědí, kam se mají obrátit. Většinou je pro nás problematické, jak tohoto člověka zařadit do evidence, protože většina těchto lidí nemá trvalý pobyt“ (SP3).*

## **Kategorie č. 4 - Sociální práce v Mongolsku**

Sociálním pracovníkům byly také položeny otázky týkající se jejich názoru o dnešní sociální práci a jejich názorů co by se mělo změnit aby sociálním pracovník byl

užitečnou profesí pro dnešní Mongolsko. V této oblasti byly stanoveny následující kategorie: motivace sociálních pracovníků, finanční ohodnocení.

#### a) Motivace

Všichni respondenti uváděly, že třeba motivovat rozvíjet sociální práci. Podle informantů, sociální pracovník hraje důležitou roli. Zlepšení kvality služeb a vzdělání pracovníků je naprostou nezbytností. Čtyři informanti uváděli, že situace bezprostředně po pádu komunistického režimu byla horší než teď a cesta k lepší sociální práci je ještě dlouhá.

Profesorka na státní univerzitě komentuje tuto situaci, že zájem dobrovolníků a studentů, kteří chtějí v tomto oboru pracovat je stále větší. Státní univerzita Mongolska se stala členem mezinárodní federací škol sociální práce. Dále uváděla, že možnost jsou a třeba jich dobře využívat.

*„Nemůžu říct, že sociální práce se směřuj někam, protože teď je to všechno začíná pomalu řešit. Před tím to bylo horší.“ (SP1).*

#### b) Finance

Respondenti se shodli, že je nedostatek finančních prostředků na podporu sociální práce. Dále se shodují na tom, že mongolská vláda se soustředí spíše na pěnížitou pomoc, ale nebere zřetel na sociální práci v podobě přímé intervence k občanům.

U typu otázek zaměřujících se na finanční ohodnocení práce sociálního pracovníka informanti uvedli, že sociální pracovník je finančně málo ohodnocen a je to nedostačující. Všichni 4 informanti se shodli, že musejí platit pracovní záležitosti z vlastních peněz

*„Někdy se stává, že při vyřizování klient nemá u sebe peníze, tak za něj musím platit já. A mzda sociálního pracovníka je malá“ (SP4).*

### **Kategorie č. 5 - Podpora vlády**

#### a) Zákon



V otázkách zaměřujících se na zákon o sociálních službách se všichni informanti shodli, že v Mongolsku dosud neexistuje zákon o sociální práci. Dále informanti uváděli, že vláda bere ohled na sociální péči, ale nedefinuje roli sociálního pracovníka. Informanti se shodovali, že o sociální práci a vůbec pojmu sociální pracovník se začalo mluvit v roce 1997. Dosud neexistuje přímý zákon o sociálních pracovnících. Od roku 1997, kdy se otevřela první fakulta sociální práce, mongolská vláda dosud neudělala žádné kroky v definování sociální práce a náplně činnosti sociálních pracovníků.

#### b) Vzdělání a školení

V otázkách zaměřených na možnosti průběžného vzdělávání sociálních pracovníků respondenti uvedli, že Asociace sociálních pracovníků uspořádává každý rok různé semináře a školení pro sociální pracovníky. Dále informanti uváděli, že na školení řeší různé otázky sociální práce a motivace sociálních pracovníků řešit současnou problematiku. Asociace sociálních pracovníků se snaží, aby školení mohlo probíhat pro celou republiku, bohužel na to nejsou peníze. Chybí vzdělání kvalifikovaní sociální pracovníci na venkově, kde je situace horší než ve velkých městech.

*„Určitě ano, protože sociální pracovník se může dozvědět něco nového a mohou si vyměňovat názory mezi sebou“ (SP3).*

### **Kategorie č.6 - Vzdělávání mongolských studentů sociální práce v zahraničí**

#### a) Zájem

Na otázku zaměřenou na možnosti vzdělání studentů v zahraničí všichni respondenti uvedli, že o studium mají zájem, ale nemají dostatek finančních prostředků. Náklady spojené se studiem si totiž musí hradit sami.

Dále profesorka státní univerzity uvedla, že existovala mezinárodní organizace, která podporovala absolventy sociální práce a kryla některé finanční záležitosti. Po změně vlády se to všechno zrušilo.

*„Soros Foundation – mezinárodní organizace podporující studenty z třetích zemí s možností absolvovat vzdělání v zahraničí. Posílala studenty do Spojených států Amerických. Ted´si myslím, že už to neexistuje. Problém vidím v tom, že fakulta má špatnou mezinárodní spolupráci. Mohla by nadané studenty posílat do zahraničí a více je tak školit.“ (FSP).*

#### **4.3 SWOT analýza postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku**

## **S – Silné stránky**

- 1) zvýšený zájem sociálních pracovníků se vzdělávat dál na úrovni magisterského, doktorandského studijního programu, který je možný v zahraničí
- 2) rozvoj sociálních služeb a prevence sociálního vyloučení
- 3) vzdělání a motivování pracovníci v systému poskytování sociálních služeb
- 4) mobilita komunity

## **W – Slabé stránky**

- 1) nízké mzdy a nedostatečné finanční ohodnocení zejména terénních sociálních pracovníků
- 2) nedostatek finančních prostředků pro zvýšení kvality sociálních služeb
- 3) nerozvinutý systém komunitního plánování
- 4) nedostatečně vyhovující podmínky při setrvání v přirozeném (domácím) sociálním prostředí
- 5) nedostatečné zabezpečení kontinuity sociální a zdravotní péče
- 6) nedostatečná kapacita zařízení sociálních služeb
- 7) nedostačující vybavenost technickými pomůckami a dalším materiálně-technickým vybavením
- 8) nedostačující počet kvalifikovaných zaměstnanců
- 9) absence prohlubování kvalifikace v oblasti sociální práce
- 10) nedostatečné teoretické poznatky i praktické zkušenosti v oblasti řešení problematiky chudoby a sociálního vyloučení
- 11) nízký zájem komunit řešit místní problémy
- 12) nedostatečná podpora tvorby pracovních sil
- 13) chybí standardy kvality sociálních služeb
- 14) nerozvinutá síť sociálních služeb
- 15) výrazný nedostatek sociálních služeb nízkoprahového charakteru a absence služeb pro azylanty, migranty a vysídlené osoby
- 16) málo neziskových organizací v sociální oblasti
- 17) malá informovanost o poskytovatelích sociálních služeb
- 18) nedostatečná provázanost mezi sociálním a zdravotním systémem
- 19) nejsou definovány personální normativy ve vazbě na uživatele a jeho potřeby (počet uživatelů na počet pracovníků)

## **O - Příležitosti**

- 1) cílená opatření podle místních a regionálních potřeb
- 2) rozvoj svépomocného řešení místních problémů
- 3) rozšíření spolupráce samosprávy a neveřejných sektorů
- 4) zvýšit vzdělání a informovanost uživatelů služeb a pečujících, které povede ke kvalifikovanému a efektivnímu výběru poskytovatele sociální služby
- 5) využití vhodné sociální služby či péče od osoby blízké či od asistenta sociální péče
- 6) odstraňování fyzických bariér ve veřejném prostoru a veřejných institucích

## **T - Ohrožení**

- 1) z důvodu zvýšení nákladovosti služeb riziko zvýšení úhrad a riziko snižování kvality a dlouhodobé udržitelnosti financování
- 2) absence nízkoprahových a terénních služeb
- 3) riziko snížení kvality života občanů
- 4) nedostatek kvality poskytovaných služeb z důvodu nedostatečného materiálně technického a personálního zabezpečení
- 5) nízká kvalita poskytování sociálních služeb v důsledku absence kvalifikace sociálních pracovníků
- 6) malá politická podpora ze strany vlády
- 7) nedostatek financí na pokrytí základních životních potřeb
- 8) nedostatečná spolupráce poskytovatelů sociálních služeb
- 9) legislativní nestabilita
- 10) finanční nestabilita

## **5. DISKUZE**

Na základě výsledků výzkumu jsem v této kapitole vyhodnocovala a komentovala jednotlivé výsledky výzkumu. Diskuze je uspořádána podle jednotlivých

kategorií. Zjištěná data, která jsem získala prostřednictvím polostrukturovaného interview, se shodují s mým očekáváním.

Během polostrukturovaných interview, které jsem prováděla s 4 sociálními pracovníky a s profesorkou sociální práce na státní univerzitě v Ulánbátaru, byly odpovědi informantů zaznamenávány na diktafon. Záznam polostrukturovaných rozhovorů jsem poté doslovně přepisovala na záznamové archy, abych je mohla dále zpracovat pomocí otevřeného kódování.

Na začátku rovněž pozoruji, že téma této práce patří v Mongolsku k stále diskutovaným tématům. Dále bych chtěla popsat role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku, kompetence sociálních pracovníků v kontextu vzdělávání sociálních pracovníků v zahraničí.

## 1) Identifikační údaje

První zvolená kategorie byla zaměřena na identifikační údaje informantů. Výzkumu se zúčastnilo 5 informantů ze 4 různých městských částí v Ulánbátaru. Konkrétně se jednalo o 2 muže a 3 ženy - 1 profesorka na státní univerzitě. Věková kategorie informantů se pohybovala od 27-47 let. V oblasti nejvyššího vzdělání všichni informanti, kromě profesorky, která měla doktorský titul, měli dokončené bakalářské vzdělání, a to z toho důvodu, že v Mongolsku neexistuje dálkové studium, které umožňuje sociálním pracovníkům se dál vzdělávat při práci (Ariuntuya, 2013).

Z tabulky č.1 je patrné, že poměr mužů a žen je stejný, v mongolské společnosti jsou relativně rovné role pro muže i ženy co se týká vzdělání. (Alesina, Guiliano, Nunn).

Dále jsem pokládala za důležitou informaci, jak dlouho ve svém oboru pracují. Z výsledku je patrné, že věkové starší respondenti pracují ve svém oboru déle než ti mladší a zájem studentů studovat obor sociální práce je stále vyšší.

## 2) Každodenní práce

Ve výsledcích, která se týká každodenní práce sociálního pracovníka, bylo dle mého očekávání zjištěno, že pracují podle toho, jaký mají plán na týden. Mezi každodenní práci patří vyřizování papírů, doprovod a asistence. Pomáhat lidem, kteří se

ocitli v nepříznivé životní situaci. Jedna informantka uváděla, že organizuje různé semináře, školení dobrovolníků, provádí poradenství s občany. Každodenní práce sociálního pracovníka sebou přináší situace, které je staví před různorodé případy. Řešení dilemat je náročnou činností ve všech oblastech lidského života (Oyunkhand, 2006).

Podle Musila při bezprostřední práci s lidmi je třeba činit rozhodnutí, která nemohou ani zákonodárci, ani nadřízení úředníků důsledně naprogramovat. Různí autoři se proto shodují v tom, že i při direktivním vymezení úkolů a postupů skýtá potřeba rozhodovat o způsobu řešení individuálních žádostí nebo situací sociálním pracovníkům prostor pro nezávislý úsudek. Díky tomu mohou zvládat dilema kvantity a kvality sobě vlastním způsobem (Musil, 2002; Levická, 2004).

Dále informanti uvedli, že mohou nastat neočekávané případy, které je nutné vyřešit. Podle Jankovského klient očekává pomoc, má pocit bezmoci, protože nemůže řešit svoji situaci vlastními silami. Občan přichází s tím, že povinností úřadu je pomoci klientovi vyřešit jeho problematickou situaci, ale vynechá povinnosti, které musí občan splnit (Jankovský, 2003).

Cílem každodenní práce s klientem je podpora sociálního fungování v situacích, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Podle Matouška sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (Matoušek, 2001).

Hodnocení klientových potřeb a jeho situace se stalo požadavkem, bez něhož si dnes nelze kvalitní sociální služby představit. Pokud služba otevírá klientovi nový prostor, pak je pracovník vnímán jako průvodce reálným světem (Matoušek, 2005).

Informanti uváděli časté překážky v každodenní práci, které jim neumožňují řešit situaci klienta, ale nutí je vykonávat práci, která neodpovídá jeho funkci.

Podle Tokarové (2009) efektivní sociální práci představuje samotný sociální pracovník, jeho schopnosti a zručnosti, dále jak pracuje v problémovém sociálním poli, navíc v současném období, jak se vyzná v problematice legislativě, jestli má sociální cit a jestli dodržuje etiku (Tokarová, 2009).

V ideálním případě se práva a povinnosti, které patří k roli sociálního pracovníka, vzájemně doplňují. V praxi však mnohdy dochází ke konfliktu. Podle

tvrzení Navratila sociální pracovník jedná podle předpisů a plní své povinnosti definované zaměstnavatelem a zákonem. Nikdo jej nemůže osočit, pokud splnil předepsaný postup. Postupy ho tedy na jedné straně omezují, na druhé straně chrání před vlastní odpovědností (Navratil, 2001).

Ve vyspělých státech zastává sociální pracovník stále častěji roli hodnotitele, inspektora, sběratele důkazů a manažera rozpočtu. Podle tvrzení Culla a Roche povinnosti sociálních pracovníků jsou popsány do detailu (Cull, Roche, 2001). Co se týká praxe, souhlasím s tvrzením Levické, že sociální pracovník, který je schopen reflektovat praxi, dokáže nejen identifikovat etická dilemata. Sociální pracovník je autonomní osobností, která je schopna nést morální odpovědnost za své rozhodnutí (Levická, 2004). Informanti poukazují na to, že je nezbytně nutné identifikovat role a postavení sociálních pracovníků v dnešním Mongolsku.

V Mongolsku je sociální práce poměrně nové téma. Sociální pracovníci čelí různým stresům z pracovišť. V Mongolsku je nutná supervize. Jak uvádí Matoušek slovník sociální práce popisuje supervizi jako kvalifikovaný dohled nad průběhem sociální práce, zaměřený na kvalitu činnosti pracovníků. Supervize má tři funkce: podpůrnou, řídicí a vzdělávací. Někdy se k těmto funkcím přidává ještě čtvrtá, a to zprostředkování při řešení konfliktu. Supervize se používá při působení pracovníků v rámci organizace i při výuce sociálních pracovníků (Matoušek, 2005).

Respondentky, uváděly, že rostoucí počet chudých lidí a velký stres ve velkém městě způsobuje, že lidé potřebují pomoc stále více, ale chybí kvalifikovaní lidé. Podle Matouška v současné době je řešení vzniklých situací, jež ohrožují spíše psychickou integritu člověka než jeho život. (Matoušek, 2003). Informanti uváděli, že rostoucí počet případů domácího násilí, drogově závislých a alkoholismu stále stoupá a způsobuje tak velké škody v životě dětí nebo v rodinách.

Sociální pracovníci se shodují na tom, že sociální pracovníci, kteří pracují v Ulánbátaru mají možnost přímé intervence s klientem, ale je zde velký problém ve vzdálených městech Mongolska (MFA, 2013).

Všichni informanti naprosto souhlasily s tvrzením, že sociálním pracovníkem se může stát kdokoliv, kdo nemá žádné adekvátní vzdělání odpovídající jeho činnosti. Již na první pohled je zřejmé, jak široká a různorodá je oblast sociální práce a jak velké mohou být rozdíly v činnosti konkrétních sociálních pracovníků (Řezníček, 2000). Do této doby můžeme nalézt více či méně podobné charakteristiky povolání sociálního

pracovníka, které se zaměřují např. na jeho role nebo s kým nebo jak pracuje (Matoušek, 2003).

## 2) Role sociálního pracovníka v Mongolsku

Z výsledku vyplývá, že sociální pracovníci výhradně souhlasí s tím, že sociální práce je pomáhat lidem a úkolem kvalifikovaného sociálního pracovníka je poskytnout pomoc a podporu člověku v obtížné životní situaci. Dále se shodli, že svoji práci považují za důležitou úlohu pro společnost. Mezinárodní federace sociálních pracovníků definuje sociální práci následovně: „Sociální práce podporuje sociální změny orientované na řešení problémů v mezilidských vztazích, pomáhá lidem zlepšovat svoje životy prostřednictvím pomoci zaměřené na rozvoj schopnosti dělat svobodná rozhodnutí. Opírá se o vědecké poznání lidského chování a sociálního systému a zasahuje právě tam, kde dochází k neshodám v interakcích s lidmi a jejich okolím. Základem sociální práce jsou principy práce s lidmi a sociální péče“ (Levická, 2004).

Dvě informantky uváděly, že sociální práce v Mongolsku je na velmi nízké úrovni. Lidé, kteří mají problémy a nevyřešitelné situace nevědí na koho se obrátit. Všichni informanti se shodují na tom, že by se měly změnit pracovní podmínky na pracovišti tak, aby se kompetence sociálního pracovníka zlepšila. Svými výpověďmi potvrzují dotazované pracovnice moje slova.

Informanti se shodli, že je nezbytné vytvořit adekvátní pracovní prostředí. Dále uvádějí, že zastaralé budovy a nedostatek soukromí je jedním z velkých problémů v práci. Informanti uvádějí, že podmínky pro podporu osobního a profesního růstu a odpovídající finanční ohodnocení chybí.

Informanti se shodují, že by bylo dobré změnit nejasnou a často nefunkční organizační strukturu a nekompetentní vedení, dále pak nevyjasněné poslání a cíle pracoviště.

Dále uvedli, že je nezbytné vytvořit adekvátní pracovní prostředí a jasnou a funkční organizační strukturu. Podle Navrátila by se měli sociální pracovníci zabývat především překážkami a předpoklady schopnosti zvládat problémy plynoucí z interakcí s požadavky prostředí. Aby věděli, kam mají zaměřit svou pozornost, měli by si sociální pracovníci vyjasnit dva klíčové momenty. Prvním je otázka, kterým faktorům sociálního fungování přikládá konkrétní sociální pracovník váhu, a druhým pak je



otázka, které konkrétní faktory (bariéry a předpoklady) sociálního fungování sehrály nebo sehrávají roli v životě určitého klienta (Navrátil, 2001).

Z výsledků dále vyplývá, že sociální pracovníci nemají kompetentní vedení, vyjasněné poslání a cíle pracoviště a celé organizace, zavedenou odbornou supervizi, podmínky pro podporu osobního a profesního růstu, odpovídající finanční ohodnocení a jasně vymezenou náplň práce a hranice služby. Základní cíl sociální práce se nemění - podle Navrátila je jím snaha o obnovení nebo zlepšení sociálního fungování jednotlivců, skupin či komunit ((Schvael, Olah, Derevjaniková, 2006).

Informanti na otázky typu jak vnímá společnost role sociálního pracovníka uváděli, že role sociálního pracovníka rozmanitá. Klienti, kteří se na sociální pracovníky obracejí, se často stydí světit se se svými problémy. Podle Matouška sociální práce má kořeny v boji společnosti proti chudobě a z ní vyplývajícím problémů. Sociální práce spojena s myšlenkou charitativní činnosti, ale musí být chápána v širším měřítku. Pojem charity sahá do starověku a praxe poskytování chudým má kořeny ve všech hlavních světových náboženstvích (Matoušek, 2007).

### 3) Sociální práce v Mongolsku

Z výsledků je patrné, že velmi častou komplikací sociální práce v Mongolsku je její finanční náročnost a nedostatek financí na podporu vzdělání a motivování sociálních pracovníků. Transformace z centrálně plánovaného systému na tržní systém ekonomiky měl v Mongolsku negativní sociální dopady. Přejechod byl současně doprovázen zvýšením bídy a míry nezaměstnanosti, zhoršením postavení žen a zdravotně postižených osob. V současné době se sociální systém nachází v nesnadném postavení.

Mnoho z nákladů a rizik vzniklých během počátečního období migrace do měst pociťují citelně sami migranti- mezi ně patří nejistota. Mezi sociální náklady migrace patří dodatečný dopad na služby nebo zvýšení oblasti ger, další spotřeba energie a emise CO<sub>2</sub> a ostatních emisí znečištěním ovzduší.

Dále jsem od informantů dozvěděla, že v Mongolsku je velmi nízké finanční ohodnocení sociální práce. V Mongolsku není plně docenována práce těch, kteří pomáhají lidem. Zvýšit prestiž pracovníků v sociálním systému je jedním z hlavních cílů Asociace sociálních pracovníků v Mongolsku. Současné finanční ohodnocení sociálních pracovníků je nedostatečné. V Mongolsku nepatří práce v sociálním systému k nejhůře placeným zaměstnáním, ale z odpovědí informantů vyplývá, že ocenění

sociálních pracovníků z hlediska financí není na dobré úrovni. V očích veřejnosti je pak stále ještě častým jevem zkreslený pohled nejen na to, co sociální služby jsou, jak vypadají a jakým zásadním způsobem pomáhají zachovávat lidskou soběstačnost a důstojnost, ale i skreslené pohledy na to, kdo je vlastně sociální pracovník.

#### 4) Podpora ze strany mongolské vlády

V další kategorii, která se týká podpory sociální práce ze strany mongolské vlády, bylo dle mého očekávání zjištěno, že dosud neexistuje přímý zákon o sociální práci, který by definoval role a postavení sociálních pracovníků v Mongolsku. Jak uvádí Matoušek, nejsilnějším formalizovaným subjektem v daném teritoriu je stát. Stát zaručuje občanům jejich práva a povinnosti. Právní rámec této záruky vymezuje parlament soustavou zákonů sociálních služeb a za provádění těchto zákonů odpovídá vláda spolu s regionálními a místními správními orgány. Sociální stabilitu především vytváří podmínky pro sociální stabilitu tím, že tlumí sociální napětí a rozvíjí sociální ochranu ve společnosti tak, aby se sociální subjekty mohly plně rozvíjet a působit (Matoušek, 2007).

Informanti uváděli, že Asociace sociálních pracovníků každoročně pořádá semináře a školení sociálních pracovníků. Podle Matouška profesionální sociální pracovníci jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty. Výkonem sociální práce se realizuje velká míra sociálně politických záměrů, neboť roste podíl věcných dávek a služeb při uspokojování zejména zvláštních sociálních potřeb (Matoušek, 2001).

Školení sociálních pracovníků je podmínkou pro udělení licence nebo akreditace k výkonu sociální služby. Výkon sociálních služeb vyžaduje nejen profesionální sociální práci, ale i práce obslužné poskytované jinými profesemi (Matoušek, 2001). Jak uvádí Miovský vyškolené sociální pracovníci poskytují informace a rady, zastupují, pracují s klienty a poskytují jim jiné odborné služby. Odbornost sociálního pracovníka se vyznačuje tím, že se orientuje v poznatcích a principech sociologie, psychologie a práva, dokáže diagnostikovat konkrétní potřeby člověka a navrhnout řešení. Sám však neposkytuje psychologické, zdravotní, právní nebo jiné odborné služby, ale odkazuje klienta na příslušné odborníky (Miovský, 2006).

Z výsledků vyplynulo, že školení sociálních pracovníků je v Mongolsku nedostačující, zejména ve vzdálených oblastech, protože chybí finanční podpora,

sociální pracovníci z různých měst Mongolska často nejsou schopni se seminářů zúčastnit.

#### 6) Vzdělávání mongolských studentů sociální práce v zahraničí

Ve výsledcích se často objevuje, že sociální pracovníci v Mongolsku mají zájem studovat a mají potřebu zvýšit své znalosti v zahraničí. Dále je patrné, že nemají finanční prostředky, které by jim umožnily vycestovat za vzděláním. Vzdělávání v sociální práci spojuje vědecké bádání s výukou profesionálních kompetencí, které jsou nezbytné pro poskytování efektivní a etické sociální práce (Musil, 2008).

Sociální práce usiluje o zvyšování kvality, efektivity a zavádění nových postupů jak do oblasti vzdělávání, tak do praxe sociální práce. Jeho cílem je připravit kvalifikované a schopné profesionály, kteří dokážou využívat a rozvíjet své znalosti a směřovat služby sociální práce k dalšímu rozvoji. Program vychází z profesní historie sociální práce, jejích cílů, principů, z požadavků praxe, z poznatků vědy a výzkumu a z aktuálních legislativních požadavků vymezujících kvalifikační předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka (Zákon č. 108/2006 Sb).

Vzdělání sociálních pracovníků upravuje zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, který stanovuje, že sociálním pracovníkem je úspěšné absolvování patřičného akreditovaného vzdělání na vyšší odborné škole (jde o obory sociální práce a sociální pedagogika, sociální pedagogika, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost) (Zákon č. 108/2006 Sb).

Nebo také na vysoké škole (obory sociální práce, sociální politika, sociální pedagogika, sociální péče nebo speciální pedagogika). Zákon umožňuje vykonávat práci sociálního pracovníka i osobám s jiným vysokoškolským vzděláním doplněným o kurz v minimální délce 200 hodin a pětiletou praxí. V případě sociálních pracovníků zaměřených na manželské a rodinné poradenství nebo na sociální práci ve zdravotnických zařízeních může mít pracovník i vysokoškolské vzdělání adekvátní k těmto problematikám (Zákon č. 108/2006 Sb).

## **SWOT analýza**

Na základě analýzy kritérií v kapitole výsledky jsem dospěla k následujícímu závěru. Obecně lze říci, že sociální práce v Mongolsku musí posilovat silné stránky a využívat příležitosti. Zároveň musí provádět opatření, která by umožnila odstranit vliv slabých stránek a hrozeb. Ovšem některé slabé stránky či hrozby odstranit nelze.

Co se týká silných stránek zvýšený zájem sociálních pracovníků se vzdělávat dál na úrovni magisterského, doktorandského studijního programů. Fakulta sociální práce má od založení v roce 1997 mnoho absolventů. Nyní absolventi pracují v vládě a nevládních organizacích v různých oblastech jako je vzdělávání, ochrana dětí a sociální

blahobyt. Někteří z nich také přednáší sociální práci na univerzitách a vysokých školách (Num, 2013).

Silné stránky č. 2 poukazují na rozvoj sociálních služeb a prevenci sociálního vyloučení. Vláda se snaží zlepšit úroveň živobytí 12 500 domácností v každém roce. Národní program rozvoje domácnosti byl předán s cílem zhodnotit potřebu každé domácnosti a podporu domácností, přes základní sociální služby tak jako zdravotnictví, zaměstnanosti, sociální péče, vzdělávání a psychologické služby ve spolupráci se sociálními pracovníky. (MPSVP, 2012).

Silné stránky č. 3 vzdělání a motivování pracovníci v systému poskytování sociálních služeb. Podle Matouška, který má opačné stanovisko a tvrdí, že k efektivnímu výkonu sociální práce stačí soubor obecnějších znalostí a dovedností. Sociální pracovník by s jejich využitím měl umět vytvářet služby pro jakékoli klienty, poskytovat je a také by měl umět odkazovat klienty na další služby. Většina účastníků výzkumu zaujala stanovisko někde mezi extrémními názory.

Silné stránky č. 4 mobilita komunity. Podle Musila se v sociální práci pod pojmem komunita označuje organizované propojení profesionálů (organizace zabývající se poskytováním pomoci) a členů komunity schopných zapojit se do realizování a podpory akcí (Musil, 2008). Naopak Hartl definuje komunitu následovně: „Komunita je místo, kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě“ (Hartl, 1997).

MPSVP snaží budovat ambulantní sociální služby, aby celkově přispívalo ke zlepšení situace v sociální práci. Dále je velkou výzvou do budoucna pro všechny organizace poskytující pomoc. Stát, který poskytuje služby, nebo financuje poskytování služeb by měl dbát a zároveň i garantovat kvalitu poskytovaných služeb. Za tímto účelem je důležité pravidelně evaluovat a finančně podporovat zařízení (MPSVP, 2013).

V Mongolsku je těžké najít kvalitní a odbornou pomoc. Situace se začíná zlepšovat, ale ve vztahům k dostupnosti je velkým problémem, hlavně nedostatečný počet zařízení a nepokrývá tak reálné potřeby občanů. Sociální pracovníci, kteří se rozhodnou situaci řešit a nemají dostačující finanční prostředky mohou ohrozit zdraví, děti a lidi ze slabých sociálních vrstev. Síť ambulantních služeb v Mongolsku je celkově problematická, protože není pokryté celé území Mongolska (Dolgorsuren, 2012).

Slabé stránky č. 1. nízké mzdy a nedostatečné finanční ohodnocení sociálních pracovníků. Jiří Horecký, prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb České

republiky uvádí, že České republice patří bohužel práce v sociálních službách k nejhůře placeným zaměstnáním. V očích široké veřejnosti je pak stále ještě častým jevem zkreslený pohled nejen na to, co sociální služby jsou, jak vypadají a jakým zásadním způsobem pomáhají zachovávat lidskou soběstačnost a důstojnost, ale i zkreslené pohledy na to, kdo je vlastně pracovník v sociálních službách (MPSV, 2012).

Slabé stránky č. 3 nedostatečně vyhovující podmínky při setrvání v přirozeném (domácím) sociálním prostředí. Podle Matouška sociální vyloučení bývá založeno na následujících faktorech: příslušnost k národnostní menšině, neuspokojivé bydlení bez základního vybavení, nedostatečné vzdělání, špatný zdravotní stav, ztráta sociálních kontaktů. Základní příčinou sociálního vyloučení je podle mnoha odborníků dlouhodobá nezaměstnanost, související s komplikovaným uplatňováním některých skupin obyvatel na trhu práce. Mezi uvedené skupiny nesporně patří osamělý rodiče, zejména ženy (Matoušek, 2007).

Nelze odstranit slabé stránky 4, 7, 11 a 12, 19 neboť souvisí s dlouhodobým opatřením v oblasti zkvalitnění sociální práce. Vláda by musela provést rozsáhlou studii ohledně sociální práce. Proto odstranění této slabé stránky má spíše problematický charakter. Jak uvádí Řezníček sociální pracovníci také pracují v sektoru zdravotnictví (Řezníček, 2008). Podle Amarhuu sociální pracovníci na univerzitách učí různé předměty, které nejsou spojené se zdravotnictvím. Sociální pracovník po nástupu do zaměstnání se zaměřuje spíše na administrativní činnost (Amarhuu, 2010).

Stejné argumenty lze použít při řešení slabých stránek č. 5, kdy se samozřejmě lze pokusit o porovnání s nutně vynaloženými náklady.

Příležitost č. 1 sociální pracovníci za příležitost považují, že je potřeba monitorovat a s ohledem na další vývoj zvažovat, zda bude či nebude potřeba. Příležitost č. 2 je přímo závislá na vývoji požadavků na vzdělání. Příležitost č. 3 opět představuje spíše vzdálenější možnost, která opět bude záviset na úrovni a hloubce ekonomické krize. Příležitost č. 4 začíná být využívána a je třeba ji výrazně rozšiřovat.

Na ohrožení č. 1, 2, 3 a 4 se lze připravovat pouze prostřednictvím dlouhodobější strategie nemůže jednoznačně odstranit nebo výrazně ovlivnit. Hrozba č. 5 a 6 se dá řešit stanovením pracovníka, jehož pracovní náplň by byla rozšířena o odpovědnost za sledování vyloučit, pouze se na ni lze připravit. Je nutné dlouhodobější studie.

Z provedených analýz jsem vyvodila řadu důležitých závěrů klíčové disparity, hlavní faktory rozvoje:

### **Klíčové disparity (nedostatky nebo rozdíly)**

- nerovnoměrná místní a regionální vybavenost sociálními službami
- zastaralost budov zařízení sociálních služeb a jejich vnitřního vybavení
- nedostatečná materiálně-technická vybavenost sociálních služeb

### **Hlavní faktory rozvoje**

- odstranění nedostatků v systému sociálních služeb a zvýšení kvality a efektivity v oblasti sociálních služeb
- podpora výzkumu a rekvalifikace
- zájem sociálních pracovníků o vzdělávání v zahraničí
- rozvojová spolupráce se zahraničními univerzitami v oblasti vzdělávání sociálních pracovníků v Mongolsku
- rozvoj lidského potenciálu a efektivní využití pracovních sil

Jsem si také vědoma toho, že některá doporučení bude obtížné je zrealizovat.

### **Závěr**

Tato diplomová práce byla zaměřena na popsání rolí a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku

Cílovým souborem této diplomové práce byli čtyři sociální pracovníci z různých okresů a jedna profesorka na Státní univerzitě v Ulanbátaru.

Před zahájením výzkumu byly stanoveny dvě základní výzkumné otázky, které byly zodpovězeny pomocí otázek při polostrukturovaných interview:

- 1) Jaká je role a postavení sociálního pracovníka v systému sociální péče v Mongolsku?
- 2) Jaké jsou možnosti intervencí v kontextu zahraničního vzdělávání mongolských studentů?

V této práci byl použit *kvalitativní typ* výzkumu. Jako metoda sběru dat bylo vybráno dotazování, technika polořízeného rozhovoru s vedoucími pracovníky. Během těchto rozhovorů jsem zjistila, jaká je role a postavení sociálních pracovníků, monitorovala jsem znalosti a současné kompetence sociálních pracovníků a neposledně jsem zkoumala jejich možnosti intervencí v kontextu zahraničního vzdělávání mongolských studentů.

Z výsledku výzkumu vyplynulo, že v Mongolsku není jasně definovaný systém sociální práce a zákon o sociálních službách, který by definoval přesnou roli sociálních pracovníků.

V oblasti nejvyššího vzdělání všichni informanti, kromě profesorky, která měla doktorský titul, měli dokončené bakalářské vzdělání, a to z toho důvodu, že v Mongolsku neexistuje dálkové studium, které umožňuje sociálním pracovníkům se dál vzdělávat při práci. Zájem studentů studovat obor sociální práce je stále větší.

Mezi každodenní práci sociálních pracovníků patří vyřizování papírů, doprovod a asistence, někdy museli dělat práci, která neodpovídala činnosti sociálního pracovníka. Zároveň uváděli, že mohou dostat úkol, který nespadá do jejich pracovní náplně, ale po jeho nesplnění jim hrozí buď finanční sankce nebo dokonce výpověď. Nejasná role sociálního pracovníka je velkou překážkou v práci v současné společnosti.

Rostoucí počet chudých lidí, kteří od sociálních pracovníků potřebují pomoc, je stále větší a chybí kvalifikovaní lidé, kteří by ke klientům přistupovali profesionálně.

Pro všechny účastníky výzkumu je prací sociálního pracovníka pomáhat lidem. Sociální pracovník musí být komunikativní a musí umět jednat s lidmi důstojně. Kompetence a postavení sociálního pracovníka je třeba zlepšovat a je nutné vytvořit podmínky pro podporu osobního a profesního růstu.

V Mongolsku je role sociálního pracovníka velmi rozmanitá. Problémem je, že mongolská vláda se soustředí spíše na peněžitou pomoc, ale nebere zřetel na sociální práci v podobě přímé intervence k občanům.

Možnost studovat v zahraničí je finančně nákladná a náklady spojené se studiem si studenti musí hradit sami.



Věřím, že tato práce přispěje k vytvoření uceleného přehledu o sociální práci v Mongolsku.

## **Seznam použitých zdrojů**

1. AMARHUU, С. "Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчд үзүүлэх нийгмийн ажлын үйлчилгээ" Centralní knihovna Ulaanabaatr, 2010-III, číslo účtu 9540, číslo-15368, kategorie: 67.408/
2. ALESINA, A., GIULIANO, P., NUNN, N. On the origins of gender roles: women and the plough. In: The Quarterly Journal of Economics Harvard University. [online]. 2013, vol. 128, č. 2. s. [cit. 25.5:2013] Dostupné z <http://qje.oxfordjournals.org/content/128/2/469.full.pdf+html> ISSN 1531-4650

3. ARIUNTUYA, А. Боловсролын Нийгмийн Ажилтан. [online]. Aktualizováno 2011 [cit. 4.11.2013]. Dostupné z: <http://ssw.miniih.com/index.php/home/post/5>
4. БАТХИШИГ, А., УЛЗИХУТАГ, КН. "Гэр бүлийн хүчирхийллийг судалж, нийгмийн ажлын үйлчилгээ үзүүлэх нь". Centralní knihovna Ulaanbaatar, 2011. Format - II, číslo účtu 83655, číslo - 15833, kategorie :67.408/5.
5. БАЙРАА, В., MERGENБАЯР, У. "нийгмийн ажил: гарын авлага" Centralní knihovna Ulaanabaatar, 2006. format-III, číslo účtu 3851, číslo-139739, kategorie:65.272/
6. BAZAR, КН. Нийгмийн ажил ба нийгмийн асуудал" сэдэвт баруун бүсийн эрдэм шинжилгээний хурлын материал 2011он / улсын төв номын сан-формат-III, дансны дугаар 10844, дугаар-18648, ангилал:60.54/
7. BLUNDEN, J. Mongolia, 2vyd. England, 2008. ISBN 13-978-1-84162-178-4
8. BENČO, J. 2001. Metodológia vedeckého výskumu. Bratislava : IRIS, 2001. 194 s. ISBN 80-89018-27-0
9. BOLORMAA, Т. Problematické sociální otázky v Mongolsku. Ulaanbaatar, 2004.362. 10
10. COLEMAN, J., W., KERBO, H., R. Social problems. Ninth edition. Pearson education, Inc: 2006. ISBN: 0-13-154053-x.
11. CRESWELL, W., J. Research design qualitative, quantitative and mixed methods approaches 2nd edition. United states of America, 2003. ISBN 0-7619-2441-8
12. CULL, L., A., ROCHE, J. The law and social work. Open University, 2001. ISBN 0-333-974587-5
13. ENKHTUYA, А. Нийгмийн ажлын боловсрол, сургалтанд тавих дэлхийн стандарт" Centralní knihovna Ulaanbaatar, 2007. format-II, číslo účtu 77036, číslo-5518, kategorie: 65.272ц
14. FERJENČÍK, J. 2000. Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
15. GALL, J. P. – GALL, M. D. – BORG, W. R.1999. Applying educational research. 4.vydanie. New York : Longman, 1999. 542 s. ISBN 0-8013-1950-1.
16. GAVORA, P. 2008. Úvod do pedagogického výskumu. 4.vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008. 236 s. ISBN 978-80-223-2391-8.
17. GAY, L. R. – ASIRASIAN, P. 2000. Educational Research. 4. vyd. London : Prentice Hall, 2000. 660 s. ISBN 0-13-096103-5.

18. JAKUBIKOVÁ, D. Strategický marketing. Strategie a trendy. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2690-8
19. HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
20. KEŘKOVSKÝ, M., VYKYPĚL, O. Strategické řízení teorie pro praxi. Praha: C.H.Beck, 2002. ISBN 80-7179-578-X.
21. KOZLOVÁ, L., 2008. *Jak psát diplomovou a bakalářskou práci*. Vyd. 2. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-155-0.
22. KHANDMAA, S. "Нийгмийн ажлын ёс зүй" Centralní knihovna, 2013. format-III, číslo účtu 11612, číslo-20254, kategorie:87,7.
23. KHATANBAATAR, B. Сургалтын арга барил, технологийн шинэчилэлийн асуудал: социологи, нийгмийн ажил" Centralní knihovna Ulaanbaatar, 2011. format-II, číslo účtu 84455, číslo-17249, kategorie:74,202
24. LASSIEUR, A. Mongolia. New Yourk: Chldrens Press, 2007. ISBN 978-051-6249-032
25. LEVICKÁ, J. Základy sociálnej práce. Trnava, 2004. ISBN 80-968952-3-0
26. LEGALINFO. Эрх зүйн мэдээлийн нэгдсэн систем [online]. Aktualizováno 2011 [cit. 5.11.2013]. Dostupné z: <http://www.legalinfo.mn/home>
27. MATOUŠEK, O., a kol. Metody řízení sociální práce. Praha: Portal, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-548-2
28. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-002
29. MATOUŠEK, O., a kol. Základy sociální práce. 2 vyd. Praha: Portal, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4
30. MATOUŠEK, O., a kol. Sociální služby. Praha Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-3109
31. MEDS. Ministry of education culture and science. [online]. Aktualizováno 2013 [cit. 4.11.2013]. Dostupné z: <http://www.meds.gov.mn/frontpage>
32. MFA. Ministry of foreign affairs of Mongolia. [online]. Aktualizováno 2013 [cit. 4.11.2013]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.mn/index.php>
33. MIOVSKÝ, M. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. 1. vyd. Praha : Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-136-4

34. MONKHZUL, T. Нийгмийн ажлын үйлчилгээ: боловсролын нийгмийн ажилтаны гарын авлага Centralní knihovna Ulaanbaatar, 2009. Format-III, číslo účtu 7930, číslop-11038, kategorie: 65.272/
35. MUIS. Монгол улсын их сургууль[online]. Aktualizováno 2012 [cit. 5.11.2013]. Dostupné z:<http://www.num.edu.mn/>
36. MUSIL, J. Space and historical time as dimensions of social change. Praha: MATYFYZZPRESS, publishing house of the Faculty of Mathematics and Physics Charles University in Prague, 2008. ISBN 978-80-7378-071-5
37. NAVRÁTIL, P., 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
38. NADINE, P., RICHTER, A. Swot analysis. Idea, Methodology and a practical approach. Germany: Grin Verlag, 2007. ISBN 978-3-640-30303-8
39. NYAMDAAVA, P. Нийгмийн тулгамдсан асуудлууд. 2009 он/ улсын төв номын сан- формат-II, дансны дугаар 8017, дугаар-15070, ангилал:65.322
40. OYUT-ERDENE, N., BAIGALMAA, Š. Нийгмийн ажилтанд зориулсан хүний эрхийн гарын авлага. 2010 он/ улсын төв номын сан- формат-III, дансны дугаар 9417, дугаар-15079, ангилал:65.272
41. OYUNKHAND, Š. "Íěěěěéí fcéüí nóďářěňúí řďúí řâěřř." Centralní knihovna, 2006.format-II, číslo účtu 75383, číslo-6268, kategorie: 65.272/
42. OYUNKHAND, Š. "Нийгмийн ажил: гарын авлага" Centralní knihovna Ulaanbaatar, 2003 format-III, číslo účtu 73146, číslo-139739, kategorie: 65.272
43. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. 1 vyd. Praha: az servis,1994. ISBN 80-85850-00-1.
44. SAKÁL, P., PODSKĽAN, A. *Strategický manažment*. Bratislava: STU, 2000, 256 s. ISBN 80-258-2004.
45. SEDLÁČKOVÁ, H., BUCHTA, K. *STRATEGICKÁ ANALÝZA*, 2. Vyd. Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-367-1
46. SCHVAEL, M., OLÁH, M., DEREVJANIKOVÁ, Š. *Sociálna práca vo verejnej správe*. Trnava, 2006. ISBN 80-8082-065-1
47. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999, 228 s. ISBN 80-85834-60-X
48. TOKÁROVÁ, A., a kol. *Sociálna práca. Khapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov, 2009. ISBN 978-80-89295-16-6

49. Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb. [online]. 2013. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

## 8. Seznam příloh

### Příloha č. 1: Základní informace o účastnících interview

Kód	Jméno	Rok narození	Pohlaví	Délka zaměstnání v oboru	Nejvyšší dosažené vzdělání	Městská část
SP1	Kh.	1976	M	5	bakalářské	Bayangol
SP2	U.	1980	M	3	bakalářské	Bayangol
SP3	A.	1973	Ž	7	bakalářské	Čingeltei

SP4	B.	1985	Ž	3	bakalářské	Suhbaatar
FSP	T.	1965	Ž	10	doktorské	Suhbaatar

Zdroj: Vlastní výzkum

## **Příloha č.2:** Okruhy otázek pro rozhovor se sociálními pracovníci

### **Rozhovor**

#### 1. Okruh otázek

- Pohlaví
- Věková kategorie
- Jaké je Vaši nejvyšší dosažené vzdělání
- Jak dlouho pracujete ve svém oboru

#### 2. Okruh otázek

- Od jste začal pracovat jako sociální pracovník?
- Co vás nejvíce uspokojuje, naplňuje na činnosti sociálního pracovníka?
- Co patří mezi vaše každodenní práce?
- Jak by se měly změnit pracovní podmínky, aby práce sociálního pracovníka se zlepšila?

### 3. Okruh otázek

- Jste spokojen/a s tím, jak sociální pracovníky vnímá společnost?
- Kam směřuje sociální práce Mongolská?
- Je sociální pracovník dobře placen a je to dostačující?
- Je důležité pro Vás, aby sociální pracovníky pracovaly ve skupině?
- Jak se díváte na zákon o sociálních službách z hlediska úkolů sociální práce a výkonu povolání sociálního pracovníka?
- Máte možnost průběžného vzdělávání?
- Bylo by pro vás přínosné získávat informace, znalosti a dovednosti ve spolupráci s pracovníky jiných organizací? Existuje takové semináře a konzultace? Podařilo se vám zúčastnit takových seminářů?
- Jestli mají sociální pracovníci možnosti studovat v zahraničí?
- Jaké postavení mají sociální pracovníci v dnešním Mongolsku

Zdroj: Vlastní výzkum

### **Příloha č.3:** Informovaný souhlas respondentů s účastí na výzkumu

Vážená paní, vážený pane

dovoluji se na Vás obrátit s žádostí o spolupráci na výzkumu mé diplomové práce Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích s názvem „Role a postavení sociálních pracovníků v systému sociální péče v Mongolsku.

Cílem prováděného výzkumu je zjistit role a postavení sociálních pracovníků. Studie probíhá jako anonymní, to znamená, že tak je znemožněna Vaše identifikace.

*Souhlasím s výzkumem a svým podpisem potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a s cílem výzkumu realizovaného Bc. Khaliun TSOODOL – Jedině (dále „výzkumník“) v rámci jejího magisterského studia na Zdravotně sociální fakultě na Jihočeské Univerzitě v Českých Budějovicích a že se dobrovolně zúčastním na jeho realizaci a to formou poskytování rozhovorů ke zpracování interview. Spolupráce na výzkumu se obou zúčastněných stran týká v období od 25. 12 2012 do 4. 2. 2013 a proběhlo podle zásad právních a etických korektnosti vzájemného jednání. Se všemi získanými informacemi budu nakládat v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních dat, v platném znění.*

V Ulánbataru dne 22. 12. 2012

-----  
Podpis výzkumníka

-----  
Podpis respondenta